

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Diplomová práce

2017

Kamila Malinová

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav primární a preprimární edukace

Vycházka a exkurze ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět

Diplomová práce

Autor: Kamila Malinová
Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Vedoucí práce: PaedDr. Martina Maněnová, PhD.

Hradec Králové

2017

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: Kamila Malinová

Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy (1. stupeň)

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň

Název závěrečné práce: **Vycházka a exkurze ve vzdělávací oblasti
Člověk a jeho svět**

Název závěrečné práce AJ: Walks and Excursions in the Education Area of
Man and His World

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je navrhnout metodickou příručku vycházek a exkurzí ve vybrané krajinné oblasti. Teoretická část bude zaměřena na vycházku a exkurzi jako metody i formy výuky a jejich možnosti využití na 1. stupni základní školy. Praktická část bude tvořena návrhem metodické příručky pro vybranou oblast.

Garantující pracoviště: Ústav primární a preprimární edukace

Vedoucí práce: PaedDr. Martina Maněnová, PhD.

Oponent práce: PhDr. Vladimír Václavík, PhD.

Datum zadání závěrečné práce: 27. 11. 2014

Datum odevzdání závěrečné práce: 23. 6. 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 23. 6. 2017

Poděkování

Děkuji vedoucí své diplomové práce PaedDr. Martině Maněnové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a trpělivost při zpracování diplomové práce. Dále děkuji kolegyním ze základní a mateřské školy Bernartice za přínosné nápady a pomoc při realizaci vycházek a exkurzí. Poděkování patří i manželovi a celé mé rodině za podporu a trpělivost.

Anotace

MALINOVÁ, Kamila. *Vycházka a exkurze ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 105 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá vytvořením metodické příručky vycházek a exkurzí ve vybrané krajinné oblasti. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů a dělení vyučovacích metod a organizačních forem výuky. Konkrétně se zaměřuje na vycházku a exkurzi jako organizační formy výuky a jejich možnosti využití na 1. stupni základní školy. Praktická část přináší přehled vycházek a exkurzí ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a to zejména na tematický okruh Místo, kde žijeme. Poskytuje konkrétní návrhy vycházek a exkurzí, které byly ověřeny v praxi.

Klíčová slova

Výukové metody, organizační formy, vycházka, exkurze

Annotation

MALINOVÁ, Kamila. Walks and Excursions in the Education Area of Man and His World. Hradec Kralove: Faculty of Education, University of Hradec Kralove, 2017. 105 s. Thesis.

The thesis deals with the creation of a methodical guidebook of walks and excursions in selected landscape area. The thesis is divided into two parts. The theoretical part is focused on the definition of basic concepts and the division of teaching methods and organizational forms of teaching. Specifically, it focuses on walks and excursions as organizational forms of teaching and their use in primary school. The practical part provides an overview of walks and excursions in the educational area Man and His World, especially in the thematic area "Where we live". It provides specific suggestions for walks and excursions that have proved successful in practice.

Keywords

Teaching methods, organizational forms, walks, excursions

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum:.....Podpis studenta:.....

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	10
ÚVOD	11
1 Vymezení základní terminologie	12
1.1 Vzdělávání	12
1.2 Základní vzdělávání	12
1.3 Didaktika.....	13
1.4 Vyučování.....	13
2 Vyučovací metody	15
2.1 Třídění vyučovacích metod dle vybraných autorů	17
3 Organizační formy vyučování	22
3.1 Systém organizačních forem vyučování	23
3.2 Základní organizační forma vyučování	25
3.3 Další organizační formy výuky.....	25
4 Vývoj organizačních forem vyučování	27
4.1 Základní podmínky organizačních forem vyučování	27
4.2 Historický vývoj organizačních forem vyučování.....	28
5 Vybrané organizační formy vyučování	32
5.1 Vycházka	32
5.2 Exkurze	32
6 Vazba tématu na RVP ZV	35
6.1 Klíčové kompetence pro základní vzdělávání	35
6.2 Vzdělávací oblasti.....	36
7 Metodická příručka pro učitele	38
7.1 Tvorba vycházek a exkurzí pro oblast Trutnovsko.....	38
7.2 Vycházky pro 1. stupeň	39
7.2.1 1. třída.....	39
7.2.2 2. třída.....	48
7.2.3 4. třída.....	54
7.3 Exkurze pro 1. stupeň	60
7.3.1 1. třída.....	61
7.3.2 2. třída.....	67
7.3.3 3. třída.....	71
7.3.4 4. třída.....	80
7.3.5 5. třída.....	85

ZÁVĚR	103
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	104

Seznam zkratk

BOZP	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci
ČR	Česká republika
IVP	Individuální vzdělávací plán
OFV	Organizační formy výuky
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program

Úvod

Během své pedagogické praxe jsem zjistila, že dnešní doba přináší úskalí v tom, že lidé poznávají vzdálená místa, ale okolí svého bydliště jim zůstávají nepoznána ať už z pohledu vlastivědného nebo přírodovědného. Tento poznatek mě inspiroval k výběru tématu mé diplomové práce, která si klade za cíl motivovat žáky nejen k poznání místa, ve kterém žijí, ale i jeho okolí.

Poznání místa, kde žijeme, považuji za přirozenou formu vzdělávání, která může vzbudit zájem poznat, kam patříme, a motivovat k dalšímu objevování okolního světa. Když jsem se zamyslela, jak jsem trávila čas během svých školních let, uvědomila jsem si, že poznávání blízkého okolí bylo přirozenou věcí. Dnešní technická doba přináší rozvoj v oblasti vědy a techniky, což vede nynější generace k technické vyspělosti na úkor aktivit prožitých v přírodě a strávených v okolí svého bydliště. Nicméně je důležité zmínit, že i technický pokrok a nové technologie přináší svá pozitiva, která lze využít ve prospěch podpory aktivního pobytu v krajině. Trendem by tedy mohlo být propojení pozitiv technické doby s aktivitami pod širým nebem. My jako učitelé bychom měli tento pokrok podporovat a sami vytvářet prostředí pro jeho rozvoj.

Cílem práce je snažit se pochopit zařazení vycházky a exkurze do organizačních forem výuky a využití různých vyučovacích metod v rámci těchto forem. Dalším cílem práce je zaměřit se na uplatnění výukových forem vycházka a exkurze na prvním stupni základní škol.

Téma své diplomové práce, Vycházka a exkurze ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, jsem si zvolila proto, abych vytvořila metodickou příručku, kterou bych mohla ve výuce využít nejen já, ale i ostatní pedagogové, a motivovat je k využívání těchto zajímavých forem práce ve výuce.

1 Vymezení základní terminologie

1.1 Vzdělávání

Slovníková definice vzdělávání zní, že se jedná o organizovaný proces: „*Získávání poznatků (vědomostí), dovedností, postojů a rozvíjení schopností těchto vědomostí, dovedností a postojů užívat v konání, chování, jednání i v dalším vzdělávání sebe i vzdělávání jiných.*“ (Kolář, 2012, s. 179)

Vzdělávání jakožto plánovaná, záměrná aktivita probíhá nejčastěji v rámci školských institucí specializovaně zaměřených právě na tento proces, ať už se jedná o budovy mateřských, základních, středních a vysokých škol, nebo o pracoviště, v jejichž prostorách probíhá výuka specializovaná (například jazykové vzdělávání apod.).

Vzdělávání je, zjednodušeně řečeno, procesem, v němž jsou žákům či studentům předávány vzdělávací obsahy, které si tito osvojují, přijímají za své či se vůči nim na základě užití kritického myšlení vymezují. Vzdělání a proces vzdělávání jsou hlavním zájmem studia vědeckého oboru pedagogiky. Ačkoli, jak ve své publikaci uvádí Slowik (2007, s. 36): „*Vzdělávání a rozvoj lidského jedince nezačíná až jeho vstupem do školského systému, ale ve skutečnosti už v okamžiku narození...*“, v rámci tematického zaměření předkládaného textu bude pozornost zaměřena právě na vzdělávání, jež je ovlivňováno a rozvíjí se poté, co dítě nastoupí do systému základního vzdělávání.

1.2 Základní vzdělávání

Jedná se o vzdělávání, které v rámci soustavy vzdělávání fungující v České republice spadá do oblasti vzdělávání tzv. primárního (elementárního). Stejně jako ostatní úrovně vzdělávání v ČR je i toto legislativně ošetřeno v rámci předpisu č. 561/2004 Sb., zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (bývá též nazýván „školským zákonem“), kde je charakterizováno následujícím způsobem:

„Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je

spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.“ (Zákon č. 561/2004, 2016)

Základní vzdělávání navazuje na vzdělávání předškolní a jeho ukončení umožňuje žákům účastnit se dalšího, středoškolského (sekundárního) stupně vzdělávání.

1.3 Didaktika

Pojem je odvozen z řeckých výrazů *didaktos* (poučující), *didasko* (učím), případně *didáskein* (vyučovat, učit) a jedná se o vědu, zabývající se teorií vyučování, zkoumáním podmínek a faktorů ovlivňujících zvnějšku či zevnitř proces vyučování (Zormanová, 2014). Didaktika se dělí na obecnou (zabývající se obecnými problémy vyučovacího procesu) a didaktiky oborové, jejichž obsahem je problematika výuky jednotlivých specializovaných předmětů či oblastí vzdělávání.

Základními tematickými body, jimiž se didaktika zabývá, dle Zormanové (2014, s. 11) jsou:

- *výukové cíle*
- *didaktické zásady*
- *výukové metody*
- *organizační formy výuky*
- *diagnostika výstupů výuky* (testy, hodnocení apod.)

1.4 Vyučování

Vyučování v didaktickém pojetí spočívá ve vzájemném působení učitel – žák, při kterém se učitel snaží působit na žáky tak, aby u nich docházelo k učení (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Dle Skalkové (1995, s. 63) „*vyučování představuje složitý a komplexní proces. Je to vlastně specifický druh lidské činnosti, která směřuje k určitým cílům.*“ Aby byl vyučovací proces celistvý a dynamický, je potřeba si uvědomit „*základní systém vnitřních vztahů jejich propojenosti a vzájemné ovlivňování.*“ S termínem vyučování se souběžně používá i termín výuka, který se užívá: „*jednak jako synonymum termínu „vyučování“ (převážně*

*v teoretických pracích, v kurikulárních materiálech i v návodných publikacích pro učitele aj.),
jednak ve významu obecnějším (jako je vyučování + učení).“ (Průcha, 2013, s. 308–309)*

*„Výuka je proces, který se věnuje potřebám, zkušenostem a pocitům lidí a provádí konkrétní
zásahy, které jim pomáhají naučit se určitým věcem.“ (Smith, 2016)*

V následujících odstavcích bude pozornost věnována zejména problematice výukových metod a organizačních forem výuky.

2 Vyučovací metody

Pojem **metoda** pochází z řeckého výrazu *methodos* (cesta) a je tedy vnímána jako cesta k dosažení cíle. (Dušová, 2006) Pod touto definicí si lze představit určitý způsob, jakým jsou vzdělávaným objektům předkládány informace či jiný obsah učiva.

Vyučovací metody lze obecně definovat jako: „*ověřený způsob učení, vyzkoušené způsoby výchovy, konkrétní postupy řízení učebních činností žáků.*“ (Kolář, 2012, s. 73) Kromě obecných vyučovacích metod se můžeme setkat také s metodami specifickými, většinou odpovídajícími schopnostem a charakteristice výuky konkrétního daného vyučujícího, stejně jako schopnostem, zájmům a penzu již osvojených znalostí a dovedností cílové skupiny, na níž bude daná metoda uplatňována. Dušová (2006) k vyučovacím metodám uvádí, že se jedná o záměrný způsob či postup činnosti jak pedagoga, tak také samotného žáka, kterým je směřováno k dosažení určitého výchovně – vzdělávacího cíle.

Podroužek (2003, s. 66) vymezuje vyučovací metody takto: „*Vyučovací metoda je způsob, cesta – postup, jak dosáhnout vytyčených výchovných a vzdělávacích cílů ve vyučování a současně podněcovat učení žáků a celkový rozvoj jejich osobnosti.*“

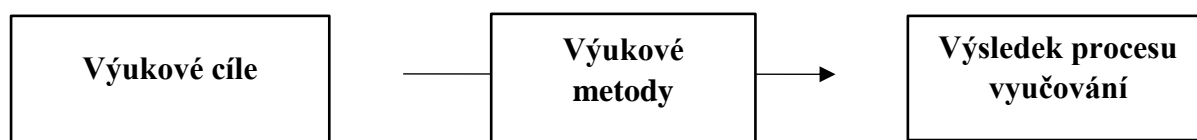
Cíl výuky je pak definován jako: „*základní didaktická kategorie vymezující edukační záměry a postupy pro jejich dosahování,*“ (Průcha, Veteška, 2014, s. 63) a jedná se o prvek, který zásadním způsobem určuje to, jaká výuková metoda bude pro jeho dosažení zvolena. Mezi nejznámější taxonomie výukových cílů lze zařadit například Niemierkovu taxonomii rozlišující dvě úrovně cílů, a to vědomosti a dovednosti, a v současné době nejvyužívanější taxonomii kognitivních cílů dle Blooma (zde zvlášť rozlišena znalost, porozumění, aplikace, analýza, syntéza a hodnotící posouzení). (Obst, 2006)

V následujících odstavcích budou popsány nejčastěji využívané, a tudíž odbornou literaturou nejvíce zpracovávané, metody výuky.

Skalková (1999) ve své publikaci uvádí důležitý poznatek, a to že se vyučovací metody proměňují v závislosti na historickém vývoji společnosti i výuky jako takové. Autorka konkrétně uvádí následující: „*Měnily se v závislosti na historicko – společenských podmínkách vyučování, na charakteru školy jako instituce, která reprezentovala určitou historickou epochu, v závislosti na pojetí vyučovacího procesu v tom kterém období.*“ (Skalková, 1999, s. 166)

Vyučovací metoda tak není něčím, co je pevně vytesáno do kamene. Naopak se jedná o velmi flexibilní prostředek edukace, který v povoláních a aktivních rukou může v každé době a kultuře vést ke zvyšování vzdělanosti obyvatelstva jakožto základního prvku prosperity nejen konkrétní komunity, ale celého státního zřízení a potažmo lidstva jako takového. Skalková (1999, s. 167) též uvádí k tematice vyučovacích metod následující: „Právě prostřednictvím metod se uskutečňuje vazba cíle a obsahu pedagogického procesu s jeho výsledkem, který je dán změnami ve vědomostech, dovednostech, postojích i osobnostních vlastnostech žáků.“

Zjednodušeně by se tak vzájemné působení výukových metod, cílů výuky a výsledek vyučovacího procesu dal znázornit následujícím schématem:

Obrázek č. 1: Vzájemný vztah vyučovacích cílů, metod a výsledku pedagogického procesu

Zdroj: *Vlastní návrh schématu*

Pedagogický slovník (Kolář, 2012, s. 73–74) definuje vyučovací metody v rámci následujících základních skupin:

- *metody monologické*
- *metody dialogické*
- *metody výchovy*
- *metody vyučování*
- *metody výzkumné*

Výše uvedené dělení vyučovacích metod je však poněkud rozvláčné co do spektra významu slova metoda, jenž lze vnímat jako: „*obecně promyšlený a objektivně efektivní postup, vykonávání určitých činností, směřování k cíli...*“ (Kolář, 2012, s. 73), ovšem na druhé straně se jedná o dělbu málo detailní a nepříliš charakteristickou pro běžnou vyučovací praxi. Z těchto důvodů budou dále uvedena další – poněkud odlišně pojímaná – dělení metod vyučování.

Jak uvádí Dušová (2006, s. 18): „*V pedagogické praxi je velké množství vyučovacích metod. Jakou metodu učitel zvolí, o tom zpravidla rozhoduje cíl, věk a celková úroveň studentů, konkrétní fáze vyučovacího procesu, schopnosti a zkušenosti učitele a podmínky, za kterých vyučování probíhá.*“ Volba konkrétní vyučovací metody je tak závislá hned na několika faktorech, které je nutné brát z pedagogického hlediska v potaz při její volbě. Nejdůležitějším faktorem však zůstává výukový cíl, jak již bylo zmíněno dříve. Autorka uvádí mnohem podrobnější kategorizaci výukových metod, která bude uvedena níže.

2.1 Třídění vyučovacích metod dle vybraných autorů

Vyučovací metody dle Dušové (2006, s. 18–24)

- *metody slovního projevu* (tyto na základě užití řeči mají vést žáky k absorpci představovaných informací):
 - **monologické** – u těchto je student či žák pouze pasivním příjemcem informací, zkušeností a jiných produktů verbálního projevu vyučujícího (patří sem například výklad, vysvětlování či vyprávění)
 - **dialogické** – jedná se o případ, kdy jsou žáci/studenti zapojováni do rozhovoru s vyučujícím, popřípadě s ostatními spolužáky, aktivně se tedy sami projevují
- *metody názorné* – u těchto dochází na základě pozorování prezentovaných jevů k bezprostřednímu poznávání jejich vlastností a charakteristik, nejedná se o pouhou ilustraci, metody by měly sloužit jako zdroj nových poznatků (lze sem zařadit pozorování, demonstraci, demonstrační experiment, cvičení a další)
- *metody pracovní* – jedná se o metody, které již ze své podstaty vyžadují od žáků jejich aktivní zapojení, práce (tedy osvojení si určitého pracovního postupu) může být sama o sobě vzdělávacím obsahem
- *metody aktivizační* – u těchto metod přechází těžiště aktivity ve výuce téměř kompletně do rukou vzdělávaných subjektů, v současnosti jsou do této kategorie řazeny zejména tři základní vyučovací metody:
 - **problémové vyučování** – žáci jsou v jeho rámci postaveni před určitý (dobře či špatně strukturovaný) problém, na jehož řešení se pak sami aktivně podílejí – zde je možné konkrétně využít například metody brainstormingu či myšlenkových map

- **skupinové vyučování** – nejčastěji jsou v jeho rámci využívány tzv. *dramatizační (inscenační) metody* vedoucí k určitému zážitku a emočnímu prožitku, na jejichž základě dochází k poučení a zafixování si určitých dovedností (může se jednat o nácvik nejrůznějších scének, pantomimu, využití hudebních, výtvarných, pohybových a dalších kreativních prvků, jimiž lze výuku obohacovat ve prospěch tzv. „zážitkového učení“); dále pak lze využívat též diskusní metody, mezi něž řadíme skupinovou diskusi, panelovou diskusi, konfrontaci či případové diskuse
- **samostatná práce s odbornou literaturou** – jedná se o rozvíjení schopností analýzy a syntézy předkládaného textu vedoucí k rozvoji sebevzdělávání
- *metody prověřování a hodnocení žáků* – napomáhající zjišťování úrovně vědomostí a dovedností u jednotlivých žáků, toto hodnocení probíhá na základě srovnání s předpokládanými osvojenými výstupy u vzdělávaných subjektů (tedy na základě komparace zjištěného reálného stavu s předem stanovenými cíli výuky); hodnocení lze provádět na základě ústního zkoušení, písemné či praktické zkoušky, didaktického testu

Na základě etap vyučovacího procesu třídí Petlák (1997, s. 112–137) vyučovací metody:

- *metody motivační:*
 - **vstupní** – například motivační vyprávění (sugestivní přiblížení látky, která bude probírána), motivační rozhovor (na základě dialogu se učitel v žácích snaží probudit zájem o novou učební látku) nebo motivační demonstrace (pomocí obrázku, schématu, videa, fotografie apod.), lze využít také motivaci na základě představeného problému, kdy vyučující na základě představení podobného konfliktu vyvolá u žáků jejich zájem o to, co bude následovat
 - **průběžné** – zde se uplatňuje motivační výzva (v podobě upozornění na nutnou zvýšenou pozornost nebo například způsobem, kdy je žák vyzván, aby cosi zapsal na tabuli aj.), aktualizace obsahu učiva (tedy propojení probírané látky s již osvojenými znalostmi, a to i mezipředmětovými), pochvala, povzbuzení či kritika
- *metody expoziční* – jedná se o skupinu vyučovacích metod, jíž bývá v odborné literatuře věnována největší pozornost; tyto metody umožňují představit vyučovaným

subjektům nové pedagogické obsahy, na jejichž základě si žáci osvojují nové vědomosti a rozvíjejí své osobní kompetence:

- **metody přímého přenosu poznatků** – monologické slovní metody (vyprávění, popis, vysvětlení, přednáška), dialogické slovní metody (rozhovor, beseda, dramatizace)
- **metody zprostředkovávající přenos poznatků** – demonstrační metody, pozorování, manipulace s předměty (laboratorní práce, experiment, hra apod.)
- **metody problémové** – projekty, problémové vyučování
- **metody samostatné práce** (autodidaktické metody) – práce s odborným textem, práce v laboratoři apod.
- **metody mimovolného učení** – přejímání názorů, postojů nebo zájmů, napodobování určité činnosti aj.
- *metody fixační* – určené k upevňování a procvičování:
 - **metody opakování a procvičování vědomostí a způsobilosti** (ústní reprodukce učiva, metoda otázek a odpovědí, písemné opakování, ústní zkoušení, opakování s využitím literárního zdroje znalostí, beseda, dramatizace, domácí úloha a mnohé další)
 - **metody procvičování a zdokonalování zručností** – například motorický trénink či metoda kontrastu aj.
- *metody diagnostické a klasifikační* – jejich účelem je diagnóza, hodnocení a klasifikace (kromě kontrolní však zároveň plní funkci motivační, didaktickou, výchovnou a společenskou):
 - **klasické diagnosticko – didaktické metody** – ústní zkoušky, písemné zkoušky, praktické zkoušky, didaktické testy
 - **diagnostické metody vědeckovýzkumného charakteru** – pozorování žáka, pozorování v určitých situacích, rozbor žákovských prací, explanační metody (rozhovor, dotazník či anamnéza)
 - **metody třídění a interpretace diagnostických údajů** – slouží analýze, syntéze a systematizaci zjištěných poznatků ohledně jednotlivých žáků
 - **metody klasifikační, didaktické charakteristiky a klasifikační symboliky** – pomáhají nalézat a vysvětlit vzájemnou souvislost zjištěných údajů týkajících se konkrétních jedinců

- **slovní hodnocení žáka.**

Do třetice pak bude uvedeno třídění, jež bylo uvedeno v poměrně nedávné době. Tato klasifikace výukových metod tak nejspíše nejlépe odpovídá běžné vyučovací praxi současných pedagogů. Jedná se o rozdělení, jehož autory jsou Josef Maňák a Vlastimil Švec (2003, s. 5–6).

Kategorizace vyučovacích metod na základě těchto dvou autorů lze podrobněji studovat v jejich publikaci *Výukové Metody* z roku 2003. Pro potřeby předkládaného textu bude uvedeno pouze stručné třídění bez podrobnějších charakteristik. Autoři tedy třídí následující systém metod užívaných ve výuce:

- **Klasické výukové metody**
 - *metody slovní:*
 - vyprávění
 - vysvětlování
 - přednáška
 - práce s textem
 - rozhovor
 - *metody názorně–demonstrační:*
 - předvádění a pozorování
 - práce s obrazem
 - instruktáž
 - *metody dovednostně–praktické:*
 - vytváření dovedností
 - napodobování
 - manipulování, laborování, experimentování
 - produkční metody
- **Aktivizující výukové metody**
 - metody diskusní
 - metody heuristické, řešení problémů
 - metody situační
 - metody inscenační
 - didaktické hry

- **Komplexní výukové metody**
 - frontální výuka
 - skupinová a kooperativní výuka
 - partnerská výuka
 - individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce žáků
 - kritické myšlení
 - brainstorming
 - projektová výuka
 - výuka dramatem
 - otevřené učení
 - učení v životních situacích
 - televizní výuka
 - výuka podporovaná počítačem
 - sugestopedie a superlearning
 - hypnopedie

V rámci svých starších publikací uváděl Maňák dělení výukových metod na základě většího počtu kritérií, kterými byly: *didaktický aspekt* (metody slovní, názorně–demonstrační a praktické); *psychologický aspekt* (metody sdělování, samostatná práce žáků či badatelské a výzkumné metody); *logický aspekt* (srovnávací, induktivní, deduktivní či analyticko–syntetický postup); *procesuální aspekt* (metody motivační, expoziční, fixační, diagnostické a aplikační); *aspekt organizační* (jednalo se o kombinace metody s vyučovacími formami či prostředky) a *aspekt interaktivní* (diskuzní metody, situační metody, inscenační metody, didaktické hry, specifické metody). Tento složitý systém třídění výukových metod je v jeho práci později nahrazován již dříve uvedeným třísložkovým přístupem ke třídění metod výuky, který je sice méně analytický, ovšem reálně odpovídá běžné pedagogické praxi (Skalková, 1999).

3 Organizační formy vyučování

Organizační formy vyučování jsou pedagogickým slovníkem definovány jako. „*Organizační rámec, v němž se uskutečňuje proces přetváření učiva do soustavy vědomostí, dovedností a postojů žáků.*“ (Kolář, 2012, s. 88) Jedná se tedy o uspořádání jednotlivých vnějších faktorů vyučovacího procesu, mezi něž patří odpovědi na otázky *Kde? Kdy? Jak dlouho? V jakém počtu? Za jakých podmínek? Jakým způsobem?* a případné další.

Dle Šturmy (1996, s. 73) je forma vyučování *vnější, organizační uspořádání výuky do skupin, dvojic, ročníků, vyučovacích dnů, výcvikových dnů, kursů, kroužků, seminárních skupin, exkurzí, vycházek, praktických výcviků, praxí v terénu nebo ve speciálním prostředí, prací v dílnách, v laboratořích, v jazykových kabinách, na trenážerech, v počítačové učebně apod.*

Organizační formy výuky též bezprostředně souvisejí s jednotlivými volenými výukovými metodami, jež se pedagog rozhodne v rámci výukové jednotky využít (například není příliš praktické využívat v rámci naplánované vycházky či exkurze se třídou frontální výuku, jelikož exkurze jako taková je svým prvotním účelem i celkovým charakterem spíše formou výuky, v jejímž rámci je vhodné využívat spíše názorných pedagogických metod a pozorování ze strany žáků apod.). Tematika výukových metod a organizačních forem vyučování je od sebe tedy v podstatě neoddělitelná.

Podobně zní také starší definice od Velikaniče (1967, s. 12 s. 254): „*Organizační formy vyučování chápeme jako organizační uspořádání podmínek na realizovaném obsahu vyučování při uplatňování jedné nebo několika metod, vhodných vyučovacích prostředků a při respektování didaktických principů.*“

Vyučovací formy dle Malacha (2002, s. 13) označují: „*časoprostorovou dimenzi procesu vyučování – učení se se současným kvantitativním určením počtu současně se učících osob a podílu řídicího a řízeného subjektu – tedy učitele a žáka. Jsou specifické s ohledem na předmět, stupeň a druh školy.*“ Autor tak poněkud kostrbatým opisem v podstatě potvrzuje již výše uvedenou slovníkovou definici forem výuky na základě její organizace.

Dle Lászla a Škvarkové (2009) představují organizační formy vyučování organizační uspořádání učebních obsahů, metod, technického vybavení (včetně didaktických pomůcek) v určitý strukturovaný celek, který je zároveň vázán respektem k základním didaktickým zásadám a zákonitostem vyučování.

3.1 Systém organizačních forem vyučování

Skalková (1999) ve své publikaci uvádí, že ze základních proudů organizačních forem vyučování lze jmenovat následující:

- frontální vyučování v systému vyučovacích hodin
- skupinové a kooperativní vyučování
- individualizované a diferencované vyučování
- systém různých organizačních forem uplatňovaný při realizaci projektů a integrovaných učebních celků
- domácí učební práce žáka

László a Škvarková (2009, s. 66–67) uvádějí následující kategorizační systém organizačních forem výuky:

- **Organizační formy na základě jejich vztahu k osobnosti žáka**
 - individuální vyučování
 - individualizované vyučování
 - párové vyučování
 - skupinové vyučování pro 3 – 7 žáků
 - týmové vyučování pro 8 – 15 žáků
 - hromadné vyučování pro skupinu více než 15 žáků
 - smíšené vyučování
- **Organizační formy na základě charakteru prostředí výuky**
 - vyučování v klasické třídě (učebně)
 - vyučování ve specializovaných učebnách
 - vyučování v laboratořích
 - vyučování v knihovně a muzeích
 - vyučování v dílnách či na školním pozemku
 - vycházka
 - exkurze
 - domácí úloha

- **Organizační formy na základě délky trvání výuky**
 - základní vyučovací jednotka (v trvání 45 minut)
 - zkrácená vyučovací jednotka
 - dvouhodinová vyučovací jednotka
 - vysokoškolský seminář
 - speciální kurzy

Malach (2002) ve svých skriptech uvádí následující důležitá kritéria pro třídění organizačních forem výuky:

- počet žáků
- čas
- místo konání (charakter výukového prostředí)
- charakter didaktického cíle
- předmětová stejnorodost
- závaznost

V kategorizaci forem vyučování na základě prvních tří kritérií autor (Malach, 2002) v podstatě shoduje s autory Lászlom a Škvarkovou, pozornost tedy bude dále věnována třídění výukových forem na základě charakteru didaktického cíle, předmětové stejnorodosti a závaznosti.

- **Organizační formy výuky na základě kritéria didaktického cíle**
 - vyučování zaměřené na cíle teoretické (velmi časté v rámci akademického vzdělávání – například na gymnáziích a vysokých školách)
 - vyučování zaměřené na praktické cíle (praxe či stáž – zejména na prakticky orientovaných školách a učilištích)
- **Organizační formy výuky na základě kritéria předmětové stejnorodosti**
 - monotematické vyučování – výuka konkrétních vyučovacích předmětů
 - polytematické vyučování (praxe, exkurze, výlety, besedy a další formy výuky)
- **Organizační formy výuky na základě kritéria závaznosti**
 - povinná výuka
 - povinně volitelná výuka
 - volitelná výuka

3.2 Základní organizační forma vyučování

Základní formou hromadného vyučování v rámci třídy (tedy nejčastěji vyučování kolem třiceti zúčastněných vzdělávaných subjektů) je tzv. vyučovací hodina – jedná se o základní vyučovací jednotku, které trvá přesně čtyřicet pět minut). Většina ostatních organizačních forem výuky je z časového hlediska násobkem či jinou úpravou právě této vzdělávací jednotky (alespoň v rámci primárního a sekundárního vzdělávání).

Každá vyučovací hodina obsahuje několik etap (fází), v jejichž rámci probíhá typická činnost jak pedagoga, tak také žáků. Mezi tyto hlavní etapy řadíme následující (Tužilová, 2013):

- motivační fáze
- expoziční fáze
- fixační fáze
- aplikační fáze
- diagnostická fáze

V rámci jedné vyučovací hodiny mohou být obsaženy všechny uvedené etapy (či jejich kombinace) – v takovém případě hovoříme o *kombinované vyučovací hodině*. Ovšem v rámci pedagogické praxe lze též využívat vyučovací hodiny speciálně zaměřené pouze na jeden z aspektů uvedených fází – poté hovoříme nikoli o fázích, ale o kompletní motivační, expoziční, fixační, aplikační či diagnostické základní vyučovací jednotce.

3.3 Další organizační formy výuky

Z dalších, frekventovaně praktikovaných, organizačních forem vyučování je důležité se zmínit o **individualizovaném vyučování**, jež je založeno na práci učitele s jedním žákem v prostředí hromadné výuky (v podstatě se jedná o přesun zaměření pozornosti na konkrétního jednotlivce v rámci společné práce s celou třídou, kdy učitel může individualizovaně zadávat konkrétním jedincům úkoly rozdílné obtížnosti a tyto jedince též podobným způsobem motivovat pro zadanou práci), a **vyučování skupinové**, kdy jsou žáci ve třídě rozděleni do menších pracovních skupin, většinou čítajících tři až pět žáků, v nichž se společně se svými spolužáky zabývají řešením konkrétního problému či úlohy (často se jedná o zpracování dílčího podtématu v rámci hlavní tematické oblasti, jíž je v hodině věnována pozornost) – výsledky svého snažení prezentují buď písemně, či ústně před zbytkem třídy, učitel zde

funguje jako pomocník v případě nejistoty žáků a zároveň též dohlíží nad tím, aby se všichni jedinci do společných úkolů zapojili (Kolář, 2012).

Volba organizační formy vyučování pro danou látku či určitý tematický celek je, stejně jako volba konkrétních vzdělávacích cílů a didaktických pomůcek k tomuto účelu potřebných, na zvážení vyučujícího. Každý pedagog by však měl brát při jejím plánování ohled na věk žáků, jejich úroveň znalostí a zkušeností, jejich ochotu ke spolupráci a možné reakce na změnu zažitých vyučovacích zvyklostí. Dalšími parametry nutnými k posouzení jsou pak prostorové možnosti vzdělávací instituce, časová dotace k výuce daného tématu a vlastní schopnosti a zkušenosti s tou či onou formou výuky.

Organizační formy vyučování (OFV) mají v rámci systému jednotlivých didaktických kategorií určité vymezené funkce, mezi něž spadají následující (Malach, 2002):

- **funkce agregační** – OFV vytvářejí žádoucí podmínky pro výuku na základě dostupnosti konkrétního technického a didaktického vybavení zvolené učebny (tabule, projektor, počítače, laboratorní vybavení aj.);
- **funkce kooperativní** – OFV podporují spolupráci učitele a žáků či samostatnou práci žáků, přispívají k rozvoji kooperativních kompetencí (na obou stranách);
- **funkce socializační** – OFV fungují jako prostor pro výměnu názorů mezi subjekty vyučovacího procesu (vyučujícího objektu i vyučovaných subjektů) a zároveň přispívají k uspokojování sociálních potřeb žáků;
- **funkce hygienická** – OFV časově limitují zátěž žáků v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů (jejich vyučovacích jednotek) – stanovují jak denní, tak také týdenní, měsíční i celoroční zátěž pro žáky i pro učitele.

Organizační formy výuky tak nejsou pouze léty ověřeným systémem fungování výuky, v jejich uspořádání je skrytý potenciál pro plnění výše uvedených funkcí, kterých si laik nemusí být vědom.

4 Vývoj organizačních forem vyučování

Dle Vališové a Kasíkové patří organizační formy vyučování do systému vyučovacího procesu společně s dalšími prvky, mezi něž řadíme cíle vyučování, učivo samotné, vyučovací metody a učební pomůcky; samotné organizační formy se pak podílejí na celkové účinnosti vyučování (Vališová, Kasíková, 2007).

Autorky (Vališová, Kasíková, 2007, s. 173) dále uvádějí následující: „*Konkrétní podoba organizačních forem vyučování souvisí s vývojem institucionalizace vyučování na jednotlivých školských stupních a typech školy. Vznik, funkce, cíle a úkoly, rozsah a struktura učiva jednotlivých článků školské soustavy předpokládají konkrétní způsob organizace výchovně vzdělávací činnosti v těchto institucích.*“ Tak, jak se tedy v rámci vývoje školství (a navíc i konkrétních školských institucí) mechanizovaly způsoby výuky na jednotlivých stupních vzdělávání, ale i v rámci konkrétních vzdělávacích oblastí či přímo předmětů, ustavovaly se též formy předávání obsahů vzdělání z pohledu organizačního.

Je tedy více než jasné, že jednotlivé organizační formy výuky procházely určitým vývojem, a co je dnes považováno za efektivní a účinnou organizační formu ve vyučování, může být za dvacet let považováno za zastaralý, zkosnatělý a nefunkční princip, který již neodpovídá nárokům společnosti. Ten by měl vždy odrážet zejména situaci ve školství, neboť má zákonitý vliv na všechny složky vyučovacího procesu, včetně preferovaných a v praxi uváděných organizačních forem vyučování.

Jak se lze dočíst v publikaci *Pedagogika pro učitele* (Vališová, Kasíková, 2007, s. 176): „*Organizační formy vyučování jsou spojeny s historickým vývojem teorie a praxe vyučovacího procesu, s jednotlivými koncepcemi vyučování.*“ V současnosti využívané formy výuky z hlediska jejich organizace tak prošly určitým historickým vývojem, jehož popis je obsahem následující podkapitoly.

4.1 Základní podmínky organizačních forem vyučování

Tato podkapitola vychází zejména z textu publikace *Pedagogika pro učitele* autorek Aleny Vališové a Hany Kasíkové, která byla vydána nakladatelstvím Grada v roce 2007.

Autorky ve své publikaci uvádějí následující základní body související s rozvojem organizačních forem výuky:

- organizační formy vyučování v podobě, jakou známe dnes, se poprvé objevují v 16. století (v rámci novověké školy), a to na úrovních elementárního a středního školského stupně
- historický vznik a vývoj nových forem vyučování je vždy podmíněn bezprostřední společenskou praxí, nároky společnosti na růst vzdělanosti jejích členů (tyto vyplývají z výroby, vědy, techniky a dalších oblastí rozvoje)
- vždy je zároveň také respektována potřeba jedince zapojit se úspěšně do společenského procesu
- vývoj organizačních forem vzdělávání též podmiňuje dosažená úroveň vědeckého bádání o poznání, učení, osobnosti a výchově člověka
- cílem změn v organizačních formách výuky je vždy zvýšení úrovně a účinnosti výuky

4.2 Historický vývoj organizačních forem vyučování

Na počátku existence diferencované edukace v jednotlivých úrovních vzdělávacího systému (základní, středoškolská, vysokoškolská) probíhala výuka, i v podmínkách velkého počtu zúčastněných žáků, spíše jednotlivě (formou **individuální práce** vyučujícího s vyučovaným), což vedlo k její nízké efektivitě; učení bylo spíše výsledkem spontánní osobité snahy než organizovaného dění pořádaného vzdělávací institucí (Vališová, Kasíková, 2007).

Tvůrcem principu **frontální výuky** je německý reformátor v oblasti školství Johann Sturm (1507–1589); předpokladem pro její úspěšnost je jednotný obsah i rozsah vyučované látky předávané žákům stejné věkové kategorie a stupně vzdělání ve stejný čas a na stejném místě; teoretické propracování frontálního vyučování pak zásluhou Jana Amose Komenského (1592–1670), který zdůraznil vysokou účinnost tohoto výukového postupu (Vališová, Kasíková, 2007).

Od dob Komenského je také za základní vyučovací jednotku považována **vyučovací hodina** ve velmi podobném smyslu, jak ji pojmáme v současné pedagogické praxi – tedy jako časově ohraničený úsek, v jehož rámci probíhá vyučování v konkrétním místě, na konkrétní téma a s jistým cílem.

Johann Friedrich Herbart (1776–1841) zavádí do organizačních forem vyučování praxi **slovně–nážorného vyučování** a též teorii formálních stupňů vyučování. Tato koncepce bohužel později díky jeho následovníkům přechází až do dogmatického požadavku na jednotnost a neměnnost stavby vyučovací hodiny bez jakéhokoli přihlídnutí k obsahu, cíli či obecně podmínkám vyučovacího procesu (Vališová, Kasíková, 2007).

Touto cestou se začaly projevovat nedostatky frontálně vedené výuky (jejíž problematika se například v rámci České republiky řeší dodnes, a v podstatě se jedná o tytéž problémy, k nimž docházelo v návaznosti na Herbartu v druhé polovině devatenáctého století) – tedy že:

- frontální výuka nemusí odpovídat všem žákům (velmi záleží na jejich osobnostním typu, temperamentu apod.)
- metodika a organizace frontální výuky vede k jakési konformitě žáků (tito musejí, aby byli ve studiu úspěšní, zapadat do jakési „šablony“, tedy představy svých vyučujících, jak by se měli projevovat, co by měli a neměli znát, o co by se měli zajímat, jakým způsobem by měli pracovat apod.)
- žáci a studenti vybočující z „průměru“ (tedy jak ti méně, tak také i jedinci nadaní) jsou z hlediska podobné organizace výuky přehlíženi (a to zejména proto, že vyžadují individuální přístup a tím pádem mohou „zdržovat“ učitele ve snaze o splnění plánu osnov).

Herbartův přístup tedy znamenal významnou – a pro svou dobu pozitivní – změnu v systému výuky, ovšem díky rigiditě trvání na jejím dodržování se z této změny stala postupem času spíše přítěž, již bylo nutné opětovně překonávat.

Na počátku 20. století se tak v reakci na herbartismus začínají rozvíjet systémy **individualizované výuky**, a to v rámci širokého reformního hnutí probíhajícího v daném čase v oblasti pedagogiky – Vališová s Kasíkovou k tomuto hnutí uvádějí následující: „*Jednotlivé směry reformního pedagogického hnutí se shodují v požadavku zživotnění školy, na užší spojení výuky s životní praxí a v požadavku na individualizaci výuky tak, aby co nejlépe vyhovovala potřebám a zvláštnostem jednotlivých žáků nebo skupin žáků ve třídě.*“ (Vališová, Kasíková, 2007, s. 177)

Pro naprostou většinu reformních pedagogických směrů, které na počátku dvacátého století vznikají, tak platí předpoklad snahy přiblížení výukové praxe reálnému životu a potřebám vyplývajícím ze stavu společnosti.

Individualizace výuky vzrůstá zejména na podkladě snahy o výchovu silného, samostatného jedince, který bude schopen uplatnit se v rámci společnosti fungující na základě kapitalistického trhu (Vališová, Kasíková, 2007).

Charakteristické znaky individualizovaného vyučování (Vališová, Kasíková, 2007):

- možnost žáka volit si z několika různých typů vyučovacích osnov – jednak dle jejich obtížnosti a taktéž na základě vlastního zájmu
- větší pozornost a důraz je kladen na samostatné učení žáka, který tak může postupovat na základě svého osobitého tempa
- vedení žáka ze strany vyučujícího (a případně též spolužáků) je nahrazeno vedením sebe sama
- učitel tedy bezprostředně neřídí učební činnost žáka, ale za pomoci individuálních konzultací a průběžné kontroly práce jednotlivců zabezpečuje, že si jednotliví žáci osvojí správné (tedy vhodné a efektivní) učební postupy

V rámci historie vývoje organizačních forem vyučování je tak možné vysledovat trend začínající u neefektivní individuální práce s jedincem v rámci velké skupiny žáků, přes kolektivní (silně strukturované a autoritativně pojímané) frontální výuku k individualizačním výukovým systémům a plánům, čemuž odpovídají i nutné změny nejen v obsahu učiva (reagujícího v každé historické době na potřeby společnosti), ale též výukových postupech, metodách, technikách i využívání nejrůznějších didaktických pomůcek. Z alternativních (silně individualizačních) pedagogických systémů lze jmenovat například Daltonskou školu či Waldorfskou školu, Montessori vzdělávání a další směry, z nichž většina je známá a aktivně funguje i v současnosti. Bohužel je též nutné podotknout, že i v současné době jsou tyto pedagogické systémy považovány za „alternativní“ a mnohá školská zařízení se nadále striktně drží frontálních metod výuky jakožto stereotypního přežitku. V rámci tradičního proudu vzdělávání však v České republice též dochází k posunům, z nichž nejzásadnější změnou je nejspíš možnost sestavení tzv. IVP (individuálního vzdělávacího plánu, který bývá využíván u dětí s postižením, u nichž je snaha o integraci do systému běžného školství či u dětí nadaných, pro něž běžná výuka nepředstavuje dostačující zdroj podnětů pro naplnění jejich intelektuálních možností.

Dalším formou výuky (tedy její organizační formou) pak může být též **skupinové vyučování**. Jeho počátky jsou (stejně jako snahy o individualizaci v procesu výuky) datovány do počátku 20. století a smyslem podobného typu organizace výuky je usnadnění procesu individualizace

(jedná se o práci žáků v homogenních skupinách) a též podnícení rozvoje učební činnosti žáků ve smyslu sociálního učení, což je pro období vzniku podobné výuky výraznou novinkou (Vališová, Kasíková, 2007). K zavedení a rozvoji sociálního přístupu ve výuce přispěli velkou měrou sociální a vývojoví psychologové, kteří poukazovali na pozitiva pramenící z práce s vrstevníky a snahy o osvojení si dovedností uplatnitelných v rámci společenského kontaktu.

Skupinové vyučování je opět jednou z forem, v jejímž rámci je výuková aktivita přenesena na samotné žáky a vyučující funguje pouze jako dopomoc a kontrola. V současnosti je skupinové vyučování jedním ze základních přístupů organizace výuky na všech stupních vzdělávacího systému v rámci České republiky.

5 Vybrané organizační formy vyučování

Na následujících stránkách bude věnována pozornost specificky zvoleným, mimoškolním, organizačním formám výuky, konkrétně exkurzi a vycházce – jejich definici, charakteristice, možnostem využití a případné klasifikace na základě konkrétně zvolených parametrů.

Jak již bylo uvedeno v kapitole týkající se organizačních forem výuky, exkurzi (či vycházku jakožto její „zjednodušenou“ verzi) lze považovat za specifický typ organizace výuky, a to hned ze dvou různých hledisek:

1. z hlediska charakteru prostředí výuky – zde je vymezována zejména vůči klasickému vyučování v prostředí školní třídy (ať již běžné, kmenové či specializované)
2. z hlediska kritéria předmětové stejnorodosti – z tohoto úhlu pohledu je řazena k formám, jimiž bývá zprostředkováváno polytematické vyučování

5.1 Vycházka

Dle Petláka (1997) je vycházka jednou z organizačních forem výuky umožňující žákovi poznávat předměty a jevy v blízkosti školského zařízení, a to na základě příležitosti k pozorování a poznávání, které nabízí a jež u žáků podporují vytváření správných představ a vědomostí. Její trvání bývá zpravidla v délce pouhých několika hodin, vycházka může dokonce trvat i pouhou jednu vyučovací hodinu. Jedná se o vyučování, které žákům zpravidla umožňuje pozorovat a studovat jevy, procesy i jejich účastníky v pro ně přirozeném prostředí (les, okolí rybníka, městské prostředí aj.). Stejně definoval vycházku také Švec (1995).

5.2 Exkurze

Pojem exkurze vychází z latinského označení *excurro* (vybíhám, vycházím) a plní stejné cíle jako je tomu u vycházky, na rozdíl od ní je exkurze náročnější na přípravu a je tedy nutné ji plánovat více dopředu. Plánování předem je nutné z důvodu zajištění povolení ředitele školy k podobné výukové formě v konkrétní daný den a čas a na určité místo, stejně jako kvůli domluvě s vedením daného zařízení v případě, že se jedná o exkurzi například do národního parku či některého z výrobních závodů.

V pedagogickém slovníku je exkurze definována jako: „*Skupinová návštěva významného nebo zajímavého místa či zařízení, která má poznávací cíl. Jedna z organizačních forem výuky konaných v mimoškolním prostředí, má přímý vztah k obsahu vyučování: ilustruje, doplňuje, rozšiřuje žákovu zkušenost.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 63)

Bajtoš (2003, s. 271) považuje exkurzi za důležitou organizační formu výuky, která se vyskytuje ve školách. „*Exkurze je mimoškolní organizační forma, která umožňuje žákům poznávat předměty, jevy a procesy v podmínkách skutečné praxe, v příslušném prostředí a typických podmínkách.*“

Petlák (1997) uvádí následující možnost třídění exkurzí na základě jejich obsahového zaměření:

- vlastivědné exkurze
- historické exkurze
- zeměpisné exkurze
- přírodovědné exkurze
- exkurze do výrobních podniků

Důležité je si uvědomit, že proto, aby vycházka (případně exkurze) plnily své pedagogické cíle, je nutné dbát na následující kroky spojené s jejich realizací (Petlák, 1997):

1. **Důkladná příprava pedagoga** zajišťujícího pro svou třídu podobnou organizační formu vyučování – učitel by měl mít jasně vytyčené cíle výuky stejně jako zvolené konkrétní vyučovací metody, sám by měl místo exkurze nejprve navštívit a důkladně prozkoumat (zjistit, zda žákům hrozí nějaká nebezpečí, na jaké zajímavosti je dobré upozornit, které části výuky budou pro jeho svěřence zajímavé a u kterých by se případně měl připravit na jejich kolísající pozornost, případně spočítat, jak vysoké finance jsou s podobným typem výuky spojené; je též vhodné předem prodiskutovat s případným průvodcem, jak by měl celý výklad probíhat apod.).
2. **Důkladná příprava žáků ze strany vyučujícího** – je důležité je zevrubně seznámit s cíli pozorování a jeho celkovým významem; vyřešit organizační strukturu výuky (například rozdělení žáků do jednotlivých dvojic, skupin apod.); samozřejmě

součástí každého „výletu“ mimo budovu školního zařízení by mělo být školení o BOZP.

3. Během samotného průběhu exkurze/vycházky by měl pedagog dbát na to, aby žákům řádně dovysvětlil, objasnil či upřesnil jevy, s nimiž si sami neumí poradit či jsou jim představovány úplně poprvé – učitel by měl umět shrnout a vystihnout podstatu pozorovaných dějů, žáky simultánně vychovávat, vzdělávat a zároveň dbát na bezpečnost svých svěřenců.

4. Jak exkurze, tak také vycházka jsou formy vyučování využívané za účelem prohloubení již nabytých poznatků souvisejících s cílem podobně organizační formy vyučování. Žáci tak mají před samotným absolvováním podobné výuky již osvojené některé základní poznatky spojené s danou tematikou, u nichž později – v průběhu samotné výuky mimo školní areál – dochází k upevnění, zdetailnění a korekci na základě pozorování a vlastního zážitku; po skončení exkurze nebo vycházky se pak žáci vracejí nazpět do školy, kde ještě týž den (případně ve dnech následujících), pracují s materiálem, který během výuky mimo školu získali (ať už se jedná o výtvarnou tvorbu za použití hmatatelně seskupených různobarevných podzimních listů, práci s poznámkami k základním tematickým otázkám stanoveným učitelem před samotnou výukou mimo třídu či o napsání eseje vyjadřující názory jednotlivce, jež byly osvojeny během pozorování a zažívání absolvované události).

Ačkoli se tedy může zdát, že vycházka či exkurze jsou pro pedagoga (i samotné žáky) lidově řečeno „ulejvárnou“ z běžné výuky, kdy se společně vydají pozorovat společenské hemžení do středu města, nebo si dokonce vyjdou na výlet na mlékárenskou farmu v polích za městem, není tomu tak. Alespoň ne, pokud jsou dané formy výuky využívány zodpovědně a cele vzhledem k jejich pedagogickým možnostem.

V takovém případě se jedná o poměrně náročnou součást výuky pro pedagoga, který by měl zvážit, projít a zabezpečit všechny základní výše uvedené body vedoucí k plnému využití edukačního potenciálu organizačních forem výuky probíhajících mimo školní budovu, a nejsou ani volnočasovou zábavou pro vzdělávané subjekty, jelikož ty jsou již na počátku dobře obeznámeny s faktem, že se jedná o součást vzdělávacího procesu stejně, jako by tomu bylo v případě běžné výuky ve třídě, že je nutné jejich plné soustředění z důvodu pozdější diagnostiky osvojených znalostí či dovedností a že bude během takto pořádané akce vyžadována nejen jejich fyzická, ale též mentální přítomnost a zapojení.

6 Vazba tématu na RVP ZV

V této kapitole se zaměřím na podrobnější charakteristiku Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV). Budou uvedeny jeho jednotlivé závazné cíle pro vzdělávání na základní škole (zejména klíčové kompetence, jež mají být u žáků základního vzdělávání rozvíjeny), základní vzdělávací oblasti s důrazem na vzdělávání v rámci tematické oblasti Člověk a jeho svět, která tvoří jedno z hlavních ohnisek pozornosti textu.

Principy RVP ZV (2015) jsou následující:

- návaznost na RVP pro předškolní vzdělávání (RVP PV)
- je východiskem pro koncepci RVP pro střední vzdělávání
- vymezení všeho společného a nezbytného v povinném základním vzdělávání žáků, a to včetně vzdělávání v odpovídajících ročnících víceletých středních škol
- specifikace úrovně klíčových kompetencí, již by mělo být u všech žáků dosaženo na konci vzdělávání na základní škole
- vymezení vzdělávacích obsahů – tedy učiva a očekávaných výstupů
- zařazení tzv. průřezových témat výrazně formujících osobnost vzdělávaných subjektů jakožto závazné součásti základního vzdělávání
- podpora komplexního přístupu k realizaci vzdělávacího obsahu, jeho možného propojování a předpoklad volby různých vzdělávacích postupů, metod, forem výuky a využití všech podpůrných opatření ve shodě s individuálními potřebami žáků
- umožnění modifikace vzdělávacího obsahu v rámci přístupu ke vzdělávání žáků se speciálními potřebami
- závaznost pro všechny střední školy při stanovování požadavků přijímacího řízení ke vstupu do sekundárního (středoškolského) vzdělávání

6.1 Klíčové kompetence pro základní vzdělávání

Vzdělávání na základě rozvoje kompetencí je charakteristickým prvkem současných snah o reformu školního vzdělávání u nás. Kompetenční model vzdělávání, který je momentálně zakotven v rámci Bílé knihy i jednotlivých RVP, tak má nahradit zastaralý přístup ke

vzdělávání žáků a studentů, který byl založený zejména na memorování akademicky zaměřených dat, ovšem kladl malý důraz na osvojování a rozvoj schopností a dovedností, jež jsou klíčové pro adaptaci a efektivní fungování v rámci reálného světa dospělých, ve kterém budou žáci nuceni dříve či později nalézt své místo. Jak se uvádí v *Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice* z roku 2001, klíčové kompetence jsou zaměřené „zejména na rozvoj osobnosti, na výchovu občana i na přípravu na další vzdělávání či vstup do praxe.“ (Bílá kniha, 2001, s. 37)

Základní **klíčové kompetence** jsou v rámci všech stupňů vzdělávání stejné, mění se pouze jejich obsah a rozsah s přizpůsobením vůči tomuto stupni. Mezi klíčové kompetence jsou řazeny následující (RVP ZV, 2015, s. 10–13):

- *kompetence k učení*
- *kompetence k řešení problémů*
- *kompetence komunikativní*
- *kompetence sociální a personální*
- *kompetence občanské*

6.2 Vzdělávací oblasti

Kromě popisu náplně základních kompetencí je v rámci RVP ZV možné též dohledat jednotlivé oblasti vzdělávání, jež je nutné v rámci výuky na základní škole tematicky pokrýt a obsahově naplňovat. V rámci RVP ZV se jedná v celku o devět vzdělávacích oblastí, a to konkrétně o následující (RVP ZV, 2015, s. 14):

- *Jazyk a jazyková komunikace*
- *Matematika a její aplikace*
- *Informační a komunikační technologie*
- *Člověk a jeho svět*
- *Člověk a společnost*
- *Člověk a příroda*
- *Umění a kultura*
- *Člověk a zdraví*
- *Člověk a svět práce*

V dalších částech předkládaného textu bude pozornost zaměřena konkrétně na vzdělávací oblast **Člověk a jeho svět**. Vzdělávání v této oblasti je definováno následujícím způsobem: „Rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků získané ve výchově v rodině a v předškolním vzdělávání. Žáci se učí pozorovat a pojmenovávat věci, jevy a děje, jejich vzájemné vztahy a souvislosti a utváří se tak jejich prvotní ucelený obraz světa. Poznávají sebe i své nejbližší okolí a postupně se seznamují s místně i časově vzdálenějšími osobami i jevy a se složitějšími ději. Učí se vnímat lidi a vztahy mezi nimi, všímat si podstatných věcných stránek i krásy lidských výtvorů a přírodních jevů, soustředěně je pozorovat a přemýšlet o nich.“ (RVP ZV, 2015, s. 42)

Náplní této vzdělávací oblasti jsou tyto konkrétní tematické okruhy (RVP ZV, 2015, s. 44–49):

- *Místo, kde žijeme*
- *Lidé kolem nás*
- *Lidé a čas*
- *Rozmanitost přírody*
- *Člověk a jeho zdraví*

7 Metodická příručka pro učitele

Jak jsem se již zmínila v kapitole 6, zaměřím se ve své praktické části na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, a to zejména na tematický okruh Místo, kde žijeme. Jednotlivé vycházky a exkurze byly ověřeny v praxi, a proto obsahují reflexi a zhodnocení celé akce. Součástí jsou též pracovní listy a metodika pro učitele. Před každou vycházkou a exkurzí jsem připravila vždy vyučovací hodinu, která by měla žáky namotivovat k samotnému výletu.

7.1 Tvorba vycházek a exkurzí pro oblast Trutnovsko

Při tvorbě námětů jednotlivých vycházek a exkurzí jsem hledala inspiraci v nejbližším okolí Základní školy Bernartice, ve které učím.

Jednotlivé exkurze a vycházky korespondují s probíraným učivem v daných ročnících ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, a to zejména v tematickém okruhu Místo, kde žijeme:

1. třída

- okolí školy
- bezpečnost na silnici

2. třída

- obec – město x vesnice
- krajina z výšky

3. třída

- plánec obce
- pověst z vašeho kraje

4. třída

- sousední státy ČR
- památná místa

5. třída

- událost z historie Trutnovska

Součástí jednotlivých příprav jsou metodiky pro učitele s doplňujícími informacemi a pracovní listy pro žáky. Pro jejich zpestření je forma jednotlivých úkolů obměňována pomocí doplňovaček, křížovek, šifer, spojovaček a omalovánek.

Metodická příručka pro učitele je vytvořena pro oblast Trutnovska, ale samotný námět je volen tak, aby byl přizpůsobitelný pro vycházky a exkurze i v jiné geografické oblasti.

7.2 Vycházky pro 1. stupeň

V níže uvedené tabulce je přehled vycházek a přípravných hodin pro jednotlivé ročníky 1. stupně základní školy. Vycházka a přípravná hodina 3. a 5. třídy je spojena s exkurzí, proto bude uvedena v další podkapitole.

tabulka č. 1: Přehled vycházek a přípravných hodin

Vycházky		
Téma vycházky	Přípravná hodina	Ročník
Poznáváme okolí školy	Bezpečnost na 1. místě	1.
Až na vrchol	Rozhlédni se kolem	2.
Po stopách draka	Za pověstmi	3.
V pohraničí	Na hranice	4.
Po stopách bitvy 1866	Před bitvou	5.

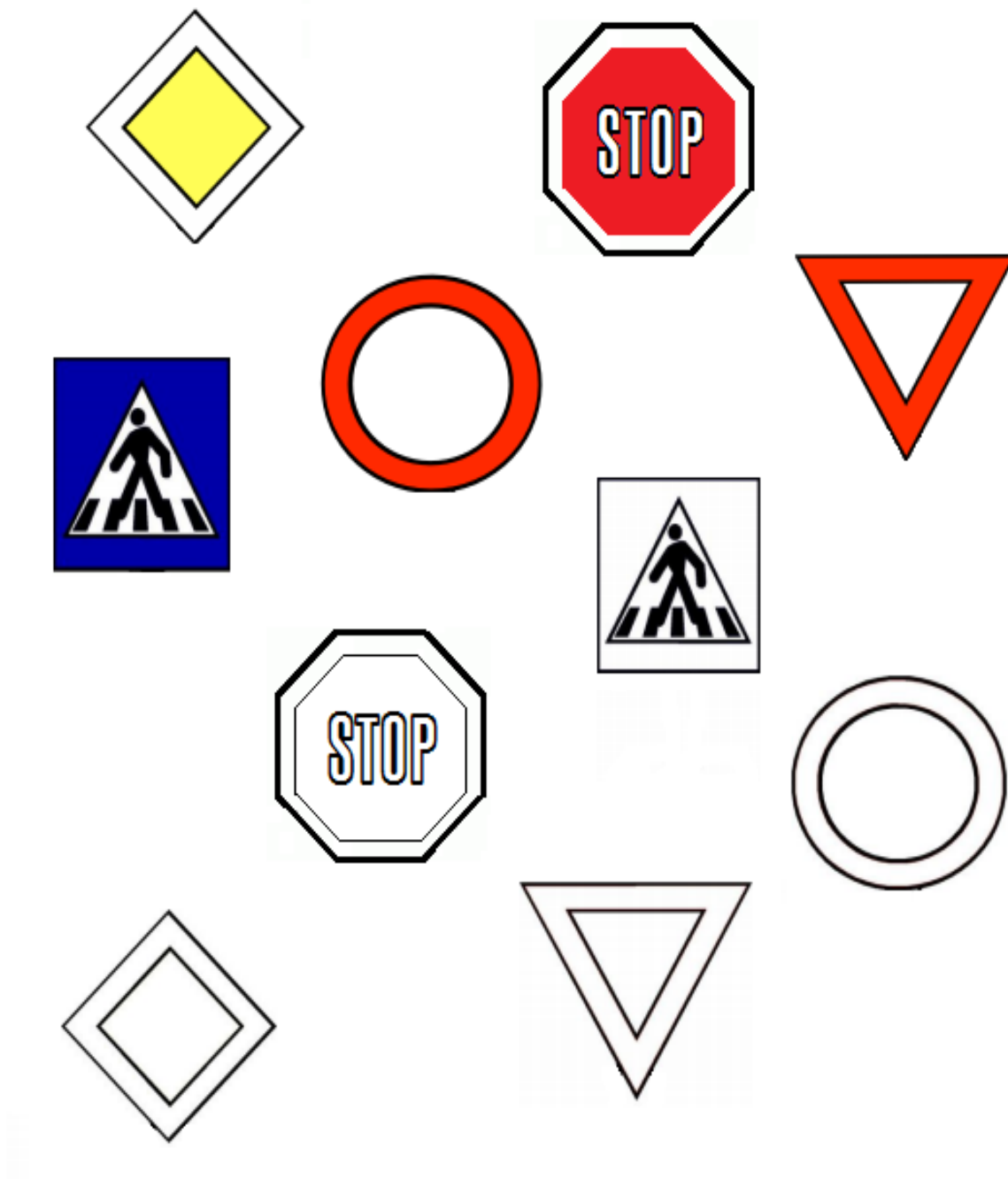
7.2.1 1. třída

Námětem vycházky pro 1. třídu ZŠ je orientace v okolí školy, poznání pamětihodností a institucí v obci. Přípravná hodina se zaměřuje na správné chování chodce v dopravním provozu.

<u>Přípravná hodina</u>	
Název:	Bezpečnost na prvním místě – prvouka
Ročník:	1.
Didaktický cíl:	Popíše správné chování chodce v dopravním provozu, pojmenují a vysvětlí význam dopravních značek
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální
Organizační forma vyučování	Vyučování v klasické třídě, střídání párové a hromadné formy
Výukové metody:	Brainstorming, slovní (práce s textem, metoda otázek a odpovědí), názorně–demonstrační (práce s obrázkem, instruktáž)
Pomůcky:	Psací potřeby, pracovní list, pastelky
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Průběh:	<ul style="list-style-type: none">• žáci si zopakují, jak se správně chová chodec na silnici (Co dělá, než přejde silnici? Kde se přechází silnice? Po jaké straně silnice chodí? Jak by měl být označen?)• učitelka pokládá otázky: „Které značky potkáváte při cestě do školy? Víš, co znamenají?“ žáci odpovídají• zopakování dopravních značek• práce s pracovním listem ve dvojicích• společná kontrola
Reflexe:	Při hodině se všichni žáci zapojovali a odpovídali na otázky. Některé značky žáci neuměli správně pojmenovat, proto jsme si na magnetickou tabuli dali plakáty se všemi dopravními značkami. Využívali tuto pomůcku při plnění pracovního listu.
Zhodnocení:	Jelikož se v další hodině žáci chystají na vycházku po obci, je důležité se tématu chodec na silnici věnovat důkladně.

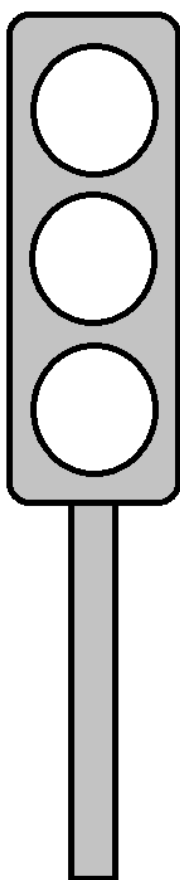
Pracovní list

- Spoj stejné značky, vybarvi je. Víš, co znamenají?

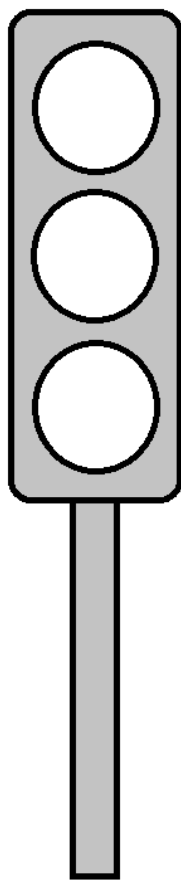

(Zdroj: vlastní)

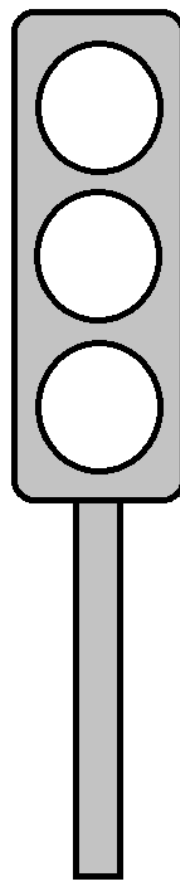
➤ Vybarvi semafor.

STŮJ

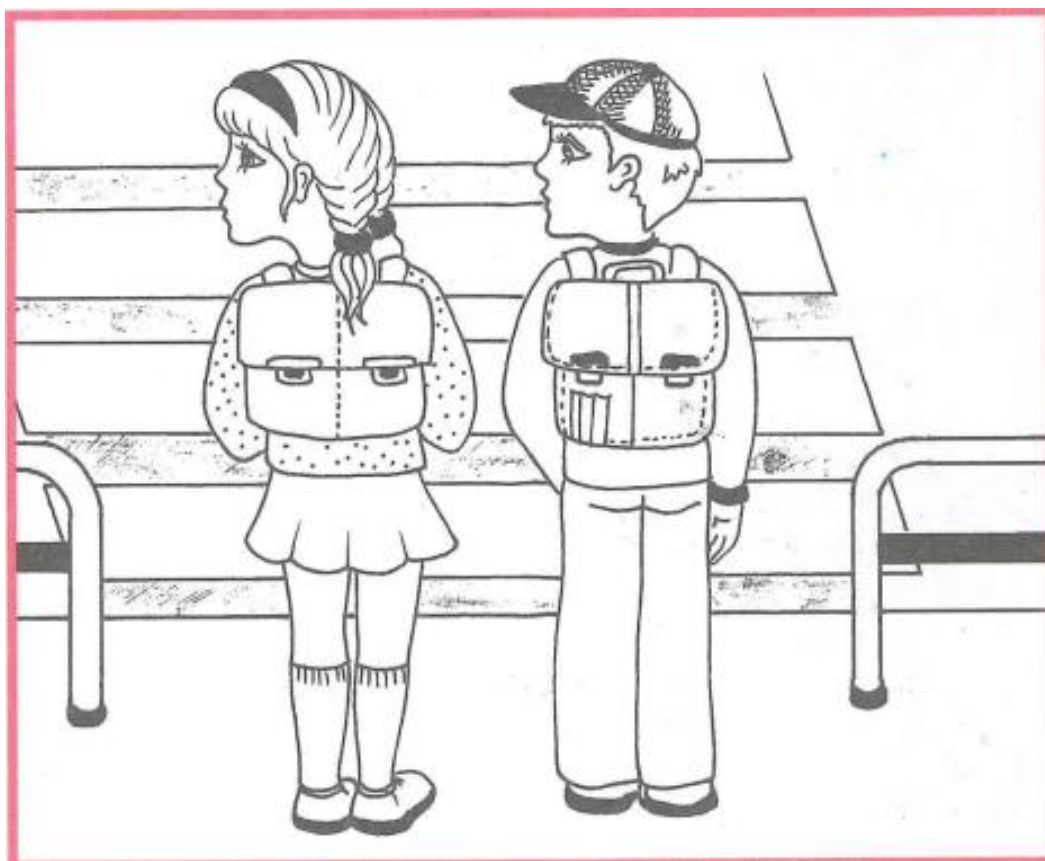
PŘIPRAV SE

JED

(Zdroj: vlastní)

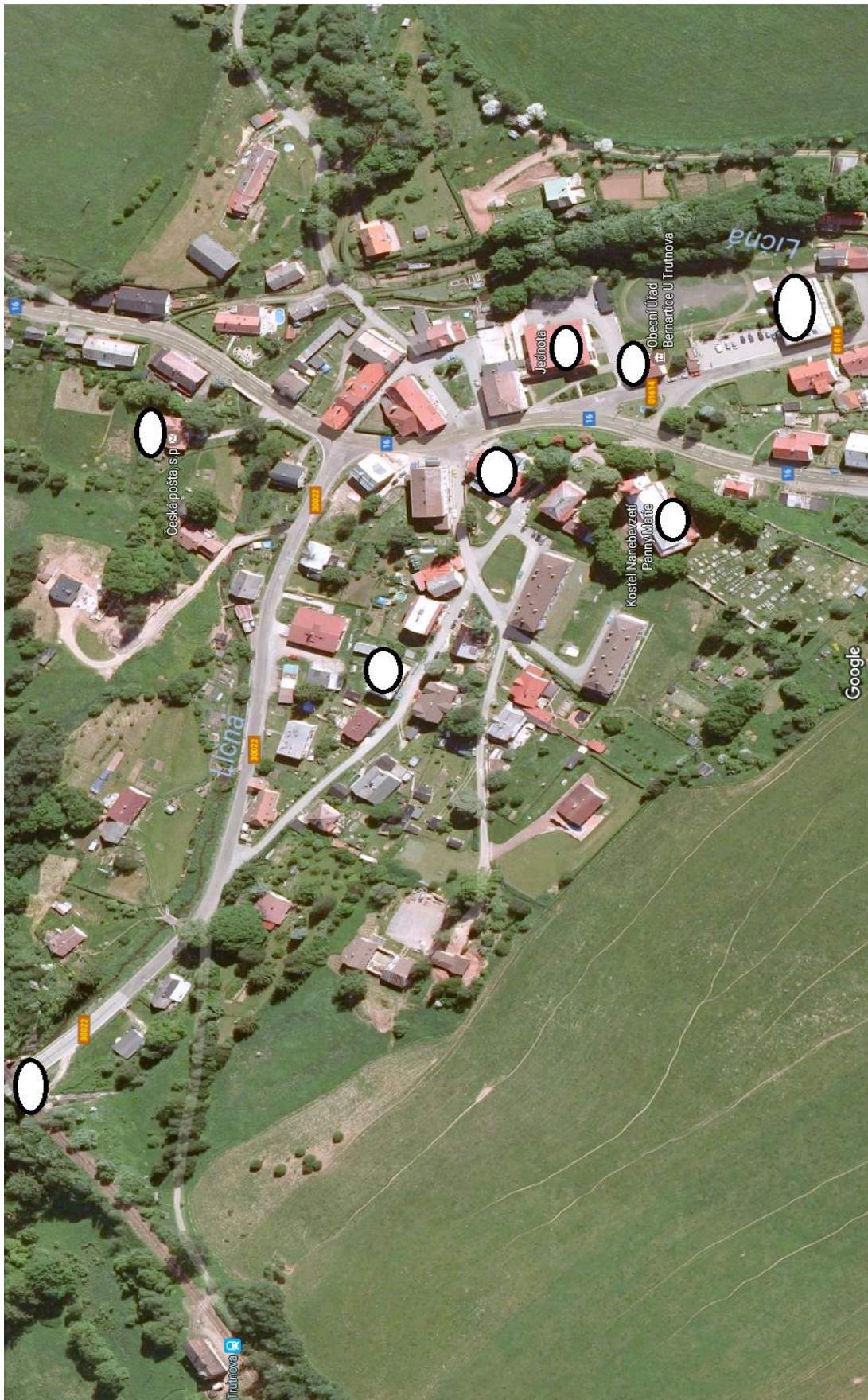
- Obrázek, na kterém se děti u silnice chovají správně, vybarvi.

(Zdroj: Já a můj svět 1, Nová škola)

Vycházka po obci

Název:	Poznáváme okolí školy
Ročník:	1.
Didaktický cíl:	Orientují se v okolí školy, doplní čísla jednotlivých míst do plánu, reprodukují a aplikují získané informace
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální
Organizační forma vyučování	Vycházka
Výukové metody:	Slovní (vyprávění, vysvětlování), dovednostně–praktické (práce s mapou)
Pomůcky:	Mapa obce, psací potřeby, zápisník, společný pohled třídy
Časová dotace:	2 vyučovací hodiny
Průběh:	<p>Při hodině ČJ napíše pohled</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žáci udělají dvojice • Učitelka vysvětlí práci s mapou: do prázdných kolonek napsat číslo od 1 – 8 (podle pořadí, v jakém místa navštíví) a stejné číslo napíše do seznamu míst, která uvidí • Učitel předá žákům informace o každém navštíveném místě (viz Metodika pro učitele) • Žáci plní po cestě jednotlivé úkoly (odpovědi zapíše do pracovního listu) • Návrat do školy a kontrola pracovních listů
Reflexe:	Učitelka rozdělila žáky, aby dvojice byly vyrovnané svými schopnostmi. Vysvětlila průběh vycházky a upozornila na důležitost pozornosti. Rozdala pracovní listy. Žáci se vydali nejbližší cestou ke kostelu a prošli celou trasu, během níž zaznamenávali odpovědi a čísla objektů do mapy a na pracovní list. Při očíslování mapky učitelka dohlédla na správnost, případně pomohla. Po příchodu ke škole si na hřišti společně zkontrolovali pracovní listy a ohodnotili.
Zhodnocení:	Zprvu měli žáci problémy se zápisem čísel do mapy, proto jim učitelka pomohla, díky tomu měli všichni žáci čísla správně a zkontrolovali jsme pouze odpovědi na otázky.

(Zdroj: google.cz/maps)

METODIKA PRO UČITELE

Informace:

1) Kostel

Nejvýraznější stavbou Bernartic je kostel. Nazývá se Nanebevzetí Panny Marie. Byl postaven v roce 1677. Před kostelem je socha Panny Marie.

2) Dětská lékařka MUDr. Paverová Dagmar

Ordinační hodiny:	v Bernarticích	v Žacléři
Po	13:00 - 15:00	06:30 - 11:00
Út	-	06:30 - 13:00
St	06:30 - 08:30	09:00 - 12:00
Čt	jen pro zvané	11:00 - 15:00
Pá	11:30 - 14:00	06:30 - 11:00
Telefon:	499 879 104	499 776 415

(Zdroj: obecbernartice.cz)

3) Bernartický viadukt

Bernartický viadukt přemostňuje údolí řeky Ličná. Byl postaven v letech 1866–1869. Výška bernartického viaduktu je 24 metrů a jeho rozpětí 28 metrů. Sloužil k rychlému propojení tratí Pruska a Rakouska.

4) Pošta

Otevírací doba

Po: 09:00 - 11:00, 13:00 - 16:30

Út: 09:00 - 11:00, 13:00 - 16:00

St: 09:00 - 11:00, 13:00 - 16:30

Čt: 09:00 - 11:00, 13:00 - 16:00

Pá: 09:00 - 11:00, 13:00 - 16:00

(Zdroj: posty-psc.cz)

5) Obec Bernartice

Bernartice leží pod Vraními horami v nadmořské výšce okolo 500 m. n. m. v údolí potoku Ličná. První písemná zmínka pochází z roku 1297.

Úkoly:

- Po cestě sleduj značky a o každé pověz, co znamená.
- Společně si prohlédněte ordinační hodiny paní doktorky. Zapiš do svého zápisníčku, kdy neordinuje?
- Pozorně poslouchej informace o bernartickém viaduktu a napiš, jak se jmenuje potok, který vede pod viaduktem.
- V kolik hodin otevírá a v kolik zavírá pošta v pátek? Nezapomeňte poslat váš pohled.
- Jak se jmenuje náš pan starosta? Zapiš si.

Práce ve škole:

- Kontrola mapy, zda žáci správně očíslovali navštívená místa.
- Společná kontrola daných úkolů.

Seznam pro žáky:

- kostel Nanebevzetí Panny Marie
- školní jídelna a mateřská škola
- dětská lékařka (MUDr. Dagmar Paverová)
- bernartický viadukt
- pošta
- obchod
- obecní úřad
- škola

7.2.2 2. třída

Námětem vycházky pro 2. třídu ZŠ je krajina z výšky, okolí vesnice a města, okolní hory a pohoří. Přípravná hodina se zaměřuje na rozdíl mezi městem a vesnicí.

<u>Přípravná hodina</u>	
Název:	Rozhlédni se kolem – prvouka
Ročník:	2.
Didaktický cíl:	Vysvětlí rozdíl mezi městem a vesnicí, popíše, jak vypadá okolí vesnice a jak města, pojmenují obec, ve které bydlí
Klíčové kompetence:	K řešení problémů, komunikativní, sociální a personální
Organizační forma vyučování:	Vyučování v klasické třídě, střídání individuální a hromadné formy
Výukové metody:	Brainstorming, slovní (práce s textem), názorně–demonstrační (práce s obrázkem)
Pomůcky:	Psací potřeby, pracovní list, pastelky
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Průběh:	<ul style="list-style-type: none">• Na koberci si žáci zopakují rozdíl mezi městem a vesnicí, pokusí se porovnat okolí města a vesnice• Učitelka vyzve žáky, kteří bydlí ve městě, ať se postaví (porovnají, koho je víc)• Každý žák pojmenuje svou obec• Žáci dostanou pracovní list a vypracují dané úkoly• Společná kontrola• Na konci hodiny si žáci poslechnou českou hymnu
Reflexe:	Při porovnávání okolí města, žáci neuměli odpovědět. Učitelka žákům napověděla okolí města a pak už jim nedělalo problém popsat okolí vesnice. (Na okraji měst najdeme továrny, nákupní centra, sídliště.) Všichni správně pojmenovali svou obec. Jeden žák, který bydlí v Žacléři, si nebyl jistý, zda je to město nebo vesnice. Pracovní list žáci vypracovali správně.
Zhodnocení:	Bylo by dobré, aby si učitel před poslechem hymny vypsál na tabuli slova, kterým žáci nemusí rozumět, a vysvětlil je. Na závěr je vhodné, aby žáci vlastními slovy popsali o čem hymna je.

Pracovní list

- 1) Prohlédni si obrázky a napiš, na kterém je město a na kterém vesnice.

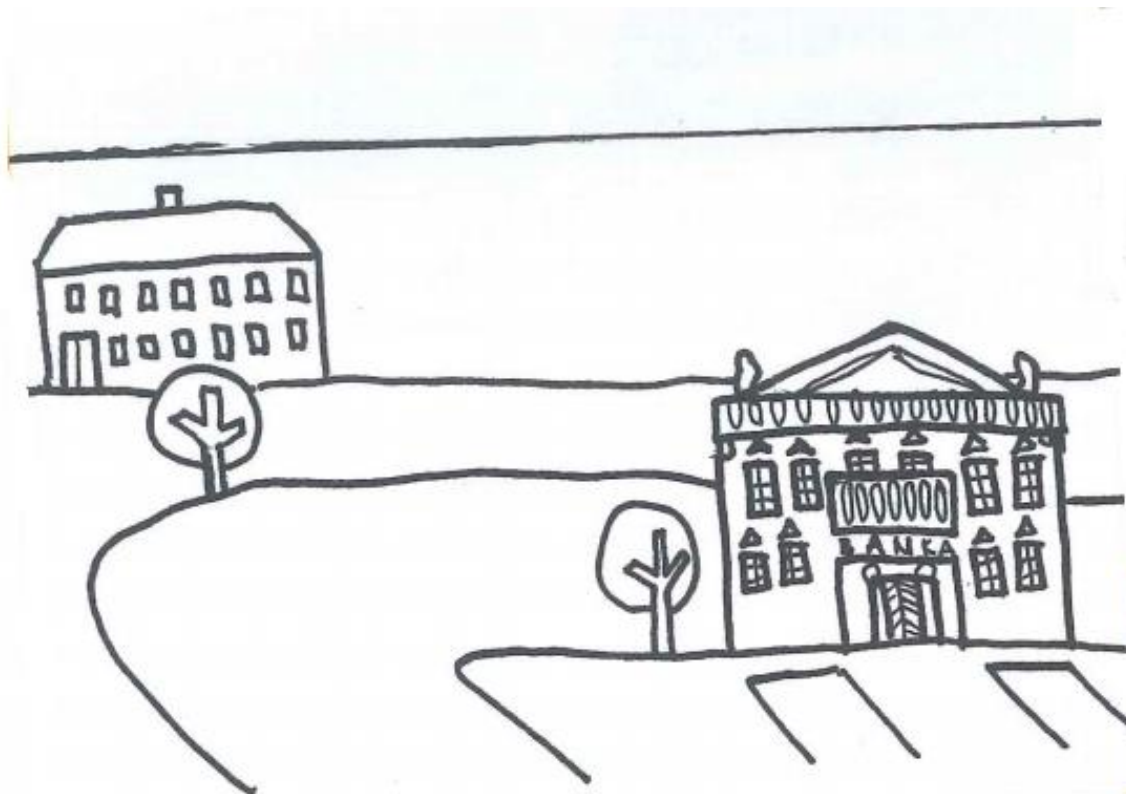

(Zdroj: archiv.trutnovinky.cz)

(Zdroj: obecbernartice.cz)

2) Pokus se dokreslit obrázky. Jak vypadá město a vesnice?

(Zdroj: Hravá prvouka 2, Taktik International)

Vycházka na Špičák

Název:	Až na vrchol
Ročník:	2.
Didaktický cíl:	Určí, jaká místa vidíme, vysvětlí, k čemu slouží větrné elektrárny, pojmenují nejvyšší horu ČR, pojmenuje obce a určí zda se jedná o město, nebo vesnici
Klíčové kompetence:	K učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální
Organizační forma vyučování:	Vycházka
Výukové metody:	Didaktické hry, názorně–demonstrační (pozorování)
Pomůcky:	Psací potřeby, panoramatická slepá mapa
Časová dotace:	4 vyučovací hodiny
Průběh:	<ul style="list-style-type: none"> • odchod od školy <p>Vysvětlení soutěže (po cestě učitelka pokládá otázky a za každou správnou odpověď dostane žák fazoli, kdo jich na vrcholu bude mít nejvíc, dostane sladkou odměnu)</p> <ul style="list-style-type: none"> • výstup na vrchol • vyhlášení výherce • svačina a zasloužený odpočinek • vytvoření skupinek (3–4 žáci), rozdání panoramatické slepé mapy • žáci se pokusí napsat nad vyznačená místa, co vidí • společná kontrola • cesta zpátky do školy
Reflexe:	<p>Pobyt v přírodě žáky bavil. K dobré náladě přispělo i vydařené počasí. Při cestě jsme si zazpívali písničky do kroku. Plnění zadaných úkolů žáci vykonávali s nadšením. Vše oživilo rozdávání fazolí za každý splněný úkol. Následná sladká odměna připadla všem.</p> <p>Výhled ze Špičáku jsme si vyfotografovali a vypracovanou mapu jsme si podle fotky zkontrolovali společně ve škole.</p>
Zhodnocení:	Vycházka předčila očekávání. Nasazení žáků při plnění úkolů mě přesvědčilo o tom, že vyhlásit pouze jednoho vítěze by bylo kontraproduktivní, a proto dostal sladkou odměnu každý žák.

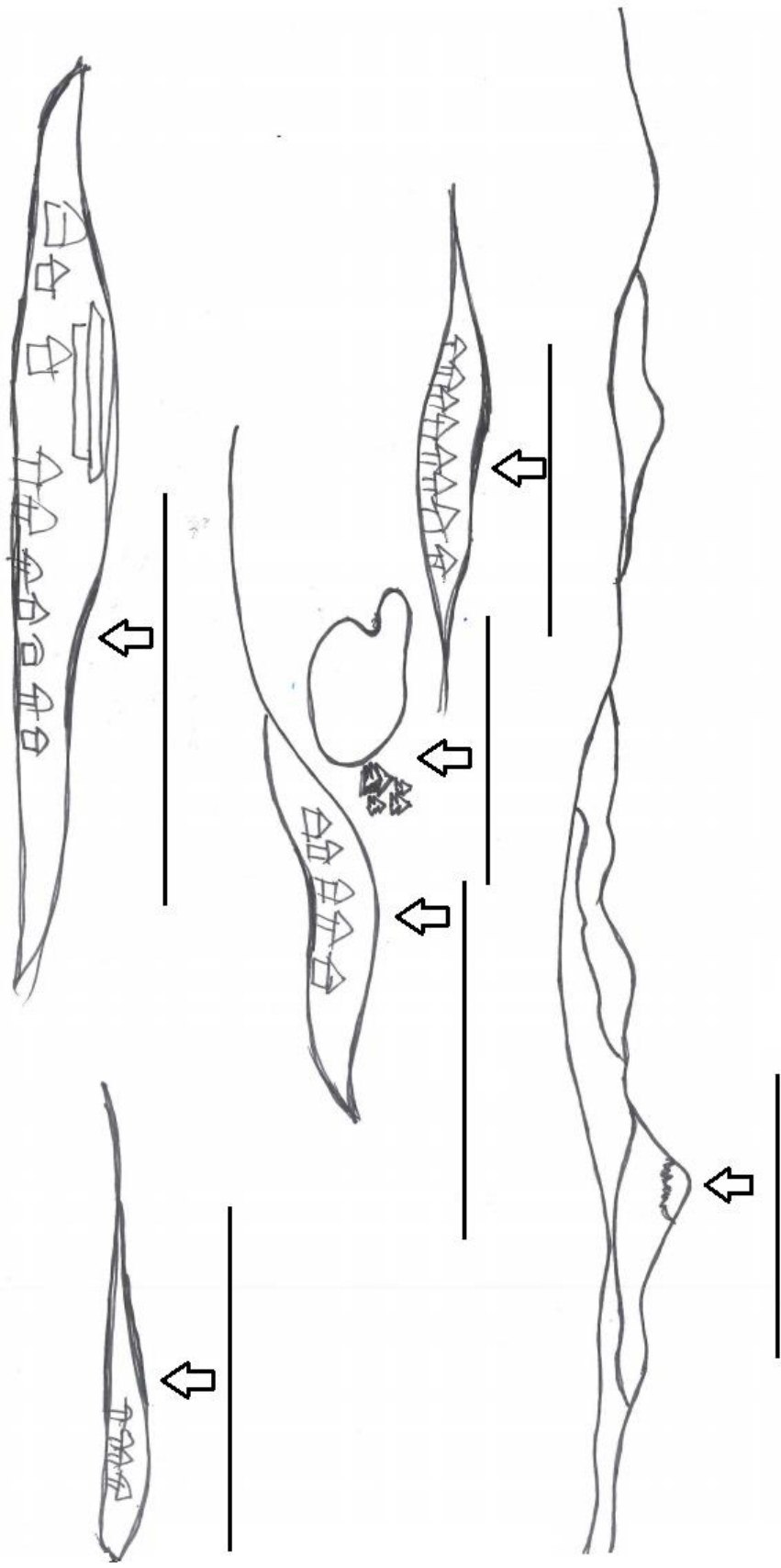
METODIKA PRO UČITELE

Otázky při cestě na Špičák

- Jakou obec vidíme pod námi?
 - Bernartice
- Který kopec je vidět?
 - Bývalá šachta
- K čemu slouží „vrtule“, které jsou nad Zlatou Olešnicí?
 - K výrobě elektřiny. Jsou to větrné elektrárny.
- Víte, co znamená tento kámen?
 - Hranici mezi Českou republikou a Polskem.
- Jak se jmenuje hora, na které je vysílač?
 - Černá hora
- Jak se jmenuje nejvyšší hora, kterou vidíme?
 - Sněžka
- Jak se jmenuje pohoří, ve kterém se nachází Špičák?
 - Vraní hory

(Zdroj: vlastní)

(Zdroj: vlastní)

7.2.3 4. třída

Námětem vycházky pro 4. třídu ZŠ je práce s mapou, hranice se sousedním státem, pamětihodné místo. Přípravná hodina se zaměřuje na opakování polohy ČR, práci s textem a mapou.

<u>Přípravná hodina</u>	
Název:	V pohraničí – vlastivěda
Ročník:	4.
Didaktický cíl:	Doplní jména sousedních států do tajenky, dokáží najít na mapě ČR obec, ve které chodí do školy a cíl plánované vycházky, dokáží odpovědět na otázky spojené s textem, zkontrolují a opraví svou práci
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní
Organizační forma výuky:	Vyučování v klasické třídě, střídání párové a hromadné formy
Výukové metody:	Brainstorming, slovní (práce s textem) názorně–demonstrační (práce s obrazem)
Pomůcky:	Psací potřeby, červená pastelka, pracovní list, mapa ČR
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Průběh:	<ul style="list-style-type: none">• Na začátku hodiny si společně zopakují sousední státy ČR• Žáci si rozdají pracovní list, ve kterém doplní 1. cvičení• Učitelka připraví na tabuli velkou mapu ČR• Společně si ukáží, kde na mapě leží Bernartice a kam půjdou v příští hodině na vycházku• Ve cvičení 2 najdou cíl vycházky a zakroužkují ho• Společná četba – cvičení 3 (učitelka žáky upozorní, že o J. A. Komenském se budou učit na začátku 5. ročníku)• Ve cvičení 4 pracují žáci samostatně• Žáci si vezmou červenou pastelku a společnou kontrolou si opraví chyby• Při hodině informatiky vyhledají spoj Bernartice – Žaclěb rozcestí Bobr a zpět
Reflexe:	Práce s mapou nedělala žákům problémy. Práce s textem byla pro některé žáky náročná. Proto toto cvičení dělali žáci ve dvojicích. Při společné kontrole si pracovní list vyměnili se spolužákem. Nakonec bylo

	minimum chyb.
Zhodnocení:	Učitelka může vytisknout mapu s cílem vycházky na samostatný papír a žáci si mohou při cestě zakreslovat, kudy jede autobus, kde je zastávka, na které vystoupí a po jaké cestě jdou.

Pracovní list

1) Doplň do mapy sousední státy.

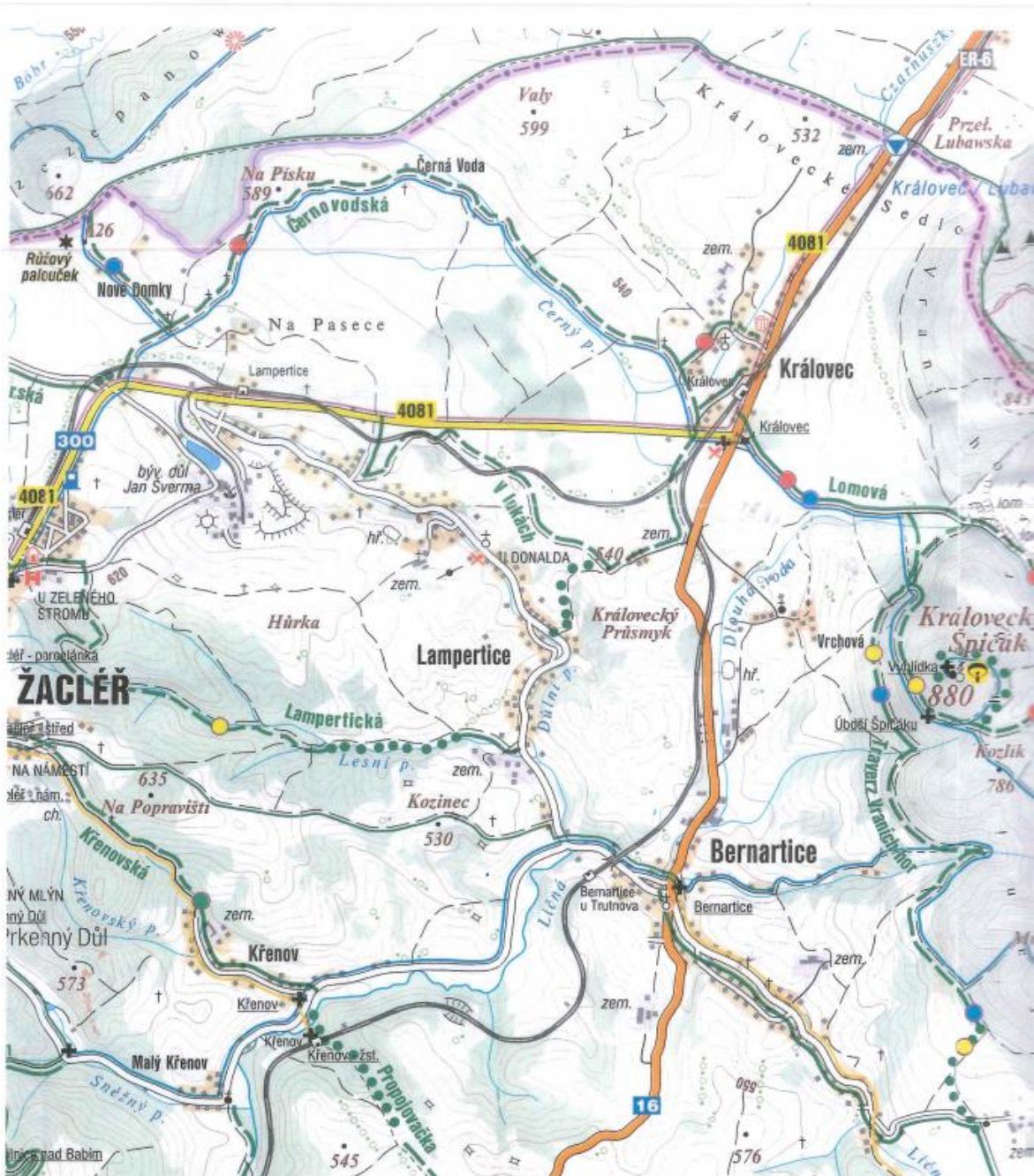
(Zdroj: Vlastivěda 4 Poznáváme naši vlast, Nová škola)

2) Na mapě, která je na druhé straně pracovního listu, zkus najít Růžový palouček (leží na SZ od Bernartic u hranic s Polskem) a zakroužkuj ho.

3) Přečti si text a vyhledej tučně zvýrazněná města na mapě. Odpověz na otázky.

Jan Ámos Komenský se narodil 28. 3. 1592 v měšťanské rodině v **Uherském Brodě** na východní Moravě. Do školy chodil v **Přerově**, pak studoval na univerzitách v Německu. Po návratu učil na školách založených jednotou bratrskou. Stal se také posledním biskupem jednoty bratrské. Jako nekatolík se po bitvě na Bílé hoře nějakou dobu skrýval. Dne 4. 2. 1628 opouštěl natrvalo svou zem. Dlouho plánoval tento nedobrovolný odchod, zatím co v **Bílé Třemešné** vskrytu pracoval na slavné Didaktice. V **Žacléři** podle tradice naposledy ve své vlasti přespal a naši zemi opouštěl přes Růžový palouček. Dlouhá léta žil, učil a psal v polském městě Lešně. Poslední léta svého života prožil v Nizozemí, kde také v roce 1670 zemřel a je zde i pochován (Čapka, 2015).

- Kde se narodil J. A. Komenský? _____
- Proč se skrýval po bitvě na Bílé hoře? _____
- Kdy opouštěl naši zem? _____
- Jak se jmenuje slavné dílo, na kterém pracoval v Bílé Třemešné? _____
- Co dělal v polském městě Lešně? _____
- Kde prožil poslední léta svého života? _____

(Zdroj: Turistická mapa)

Vycházka na hranice s Polskem a na Růžový palouček

Název:	Na hranici
Ročník:	4.
Didaktický cíl:	Popíše cestu vycházky a napíše ji do mapy, doplní chybějící informace, určí hranici ČR s Polskem
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní
Organizační forma výuky:	Vycházka
Výukové metody:	Slovní (práce s textem), názorně–demonstrační (práce s obrazem)
Pomůcky:	Psací potřeby, pracovní list, mapa (z předchozí hodiny)
Časová dotace:	4 vyučovací hodiny
Průběh:	<ul style="list-style-type: none"> • Odjezd do Žacléře • Příjezd na zastávku Žacléř, rozcestí Bobr • Cesta na Růžový palouček • Práce s pracovním listem (vyučující upozorní na špatný tvar jména Descartes) • Vytyčení hranic s Polskem • Svačina • Návrat na zastávku • Odjezd do Bernartic
Reflexe:	<p>Při cestě autobusem se snažili žáci sledovat cestu, aby si ji mohli zapsat do své mapy. Pak podle mapy došli až na Růžový palouček, kde jim učitelka rozdala pracovní list. Žáci podle pamětní desky doplnili chybějící informace. Učitelka se žáků zeptala, zda si pamatují ještě něco o J. A. Komenském. Žáci si vzpomněli na místo jeho narození. Poté vytyčili, kde se nachází hranice s Polskem a vyzkoušeli si být jednou nohou v ČR a druhou v Polsku. Žáci se na louce nasvačili, zkontrolovali svůj pracovní list a pak se vydali stejnou cestou zpátky.</p> <p>V další hodině si zkontrolovali trasu zaznamenanou ve svých mapách.</p>
Zhodnocení:	Vycházku jsme se příště rozhodli s žáky absolvovat na kolech. V mapě jsme si při svačině ukázali, kudy se vydáme. Vycházka se vydařila.

Pracovní list

- Přečti si pamětní desku a doplň chybějící slova.

Po bitvě _____ roku 1620 je donuceno k _____
většina příslušníků intelektuální elity národa. Mezi nimi i _____
Svoji vlast navždy opustil _____. Zde na tomto místě odešel do
polského _____. Pedagogicky pracoval na mnoha místech Evropy. Stýkal
se s _____ umělci a mysliteli své epochy – s
_____, Rembrandtem, Descartesem a jinými.

Umírá v _____ exilu – 1670.

7.3 Exkurze pro 1. stupeň

V níže uvedené tabulce je přehled exkurzí a přípravných hodin pro jednotlivé ročníky 1. stupně základní školy. Náměty pro 3. a 5. třídu obsahují vycházku, která je spojena s exkurzí.

Tabulka č. 2: Přehled exkurzí a přípravných hodin

Exkurze		
Téma exkurze	Přípravná hodina	Ročník
Hurá za telátky	Jaro je tu	1.
Na jeden den přadlenou	Krtek a kalhotky	2.
Po stopách draka	Za pověstmi	3.
Ukrajujeme kopec	Naše bohatství	4.
Po stopách bitvy 1866	Před bitvou	5.

7.3.1 1. třída

Námětem exkurze pro 1. třídu ZŠ je návštěva soukromého kravína. Přípravná hodina se zaměřuje na pojmenování domácích a hospodářských zvířat, mláďat a určení účelu, pro který je chováme.

<u>Přípravná hodina</u>	
Název:	Jaro je tu – prvouka
Ročník:	1.
Didaktický cíl:	Pojmenuje domácí a hospodářská zvířata, určí, za jakým účelem jednotlivá zvířata chováme, přiřadí a pojmenuje mláďata
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální
Organizační formy vyučování:	Vyučování v klasické třídě, střídání individuální a hromadné formy
Výukové metody:	Brainstorming, dovednostně–praktické (manipulování), slovní (práce s textem, třídění)
Pomůcky:	Psací potřeby, pracovní list, puzzle s obrázkem, pastelky
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Průběh:	<ul style="list-style-type: none">• na koberci každý žák dostane jednoduché puzzle s obrázkem domácího nebo hospodářského zvířete, poskládá ho a pojmenuje• společně se pokusí přijít na rozdíl mezi hospodářským a domácím zvířetem• na tabuli každý zapíše své zvíře do správného sloupečku (hospodářská x domácí)• k hospodářským zvířatům dopíše účel, pro který je chováme• práce s pracovním listem:<ol style="list-style-type: none">1) žáci spojí mláďata se samicí a pojmenují samce (společně)2) modře zakroužkují domácí a zeleně hospodářská zvířata3) doplní jednoduchou tajenku• Kde se v naší obci chovají hospodářská zvířata? (v příští hodině exkurze na soukromý statek)
Reflexe:	Poskládání obrázku se podařilo všem žákům, pojmenovat dokázali všechna zvířata. Společně jsme přišli na rozdíl mezi hospodářským a domácím zvířetem. Při brainstormingu jsme plynule přešli na účel, pro

	<p>který hospodářská zvířata chováme. Žáci dokázali spojit mládě se samicí, ale problém nastal u pojmenovávání mláďat. Někteří žáci si nemohli vzpomenout na jehně, sele a tele. Společně jsme si to připomněli a s tajenkou si pak poradili všichni.</p>
Zhodnocení:	<p>Poměrně velké rozdíly v rychlosti skládání, proto každý, kdo doskládá, řekne ostatním, co vše o zvířeti ví (obydlí, krmení, účel chovu). Pomalejší mezitím v klidu dokončí skládání. Při psaní se snažíme střídat žáky rychlejší s pomalejšími a psát zároveň do obou sloupců, aby se práce urychlila, protože některým trvá psaní delší dobu a ti rychlejší jsou netrpěliví. Pracovní listy žáky baví, ti nejrychlejší pomohli těm nejpomalejším.</p>

Pracovní list

 Vylušti tajenku.

1) *Vepř a prasnice mají*

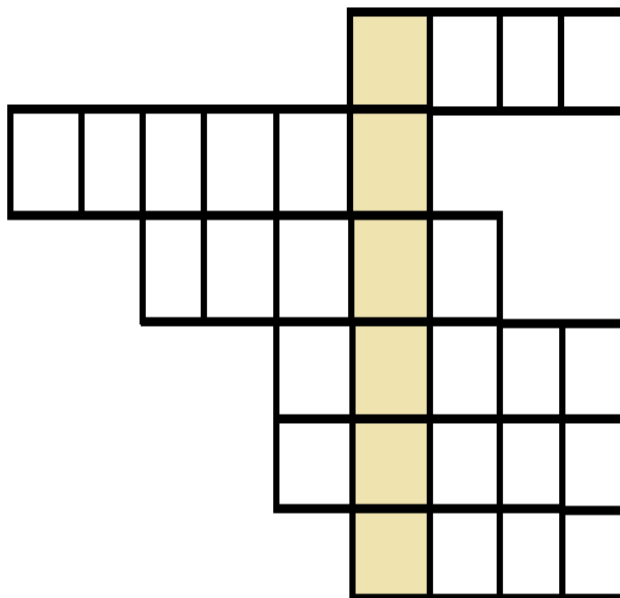
2) *Ke kuřátku patří slepice a*

3) *K jehňátku patří ovce a*

4) *Pes a fena mají*

5) *Býk a kráva mají*

6) *Kocour a kočka mají*

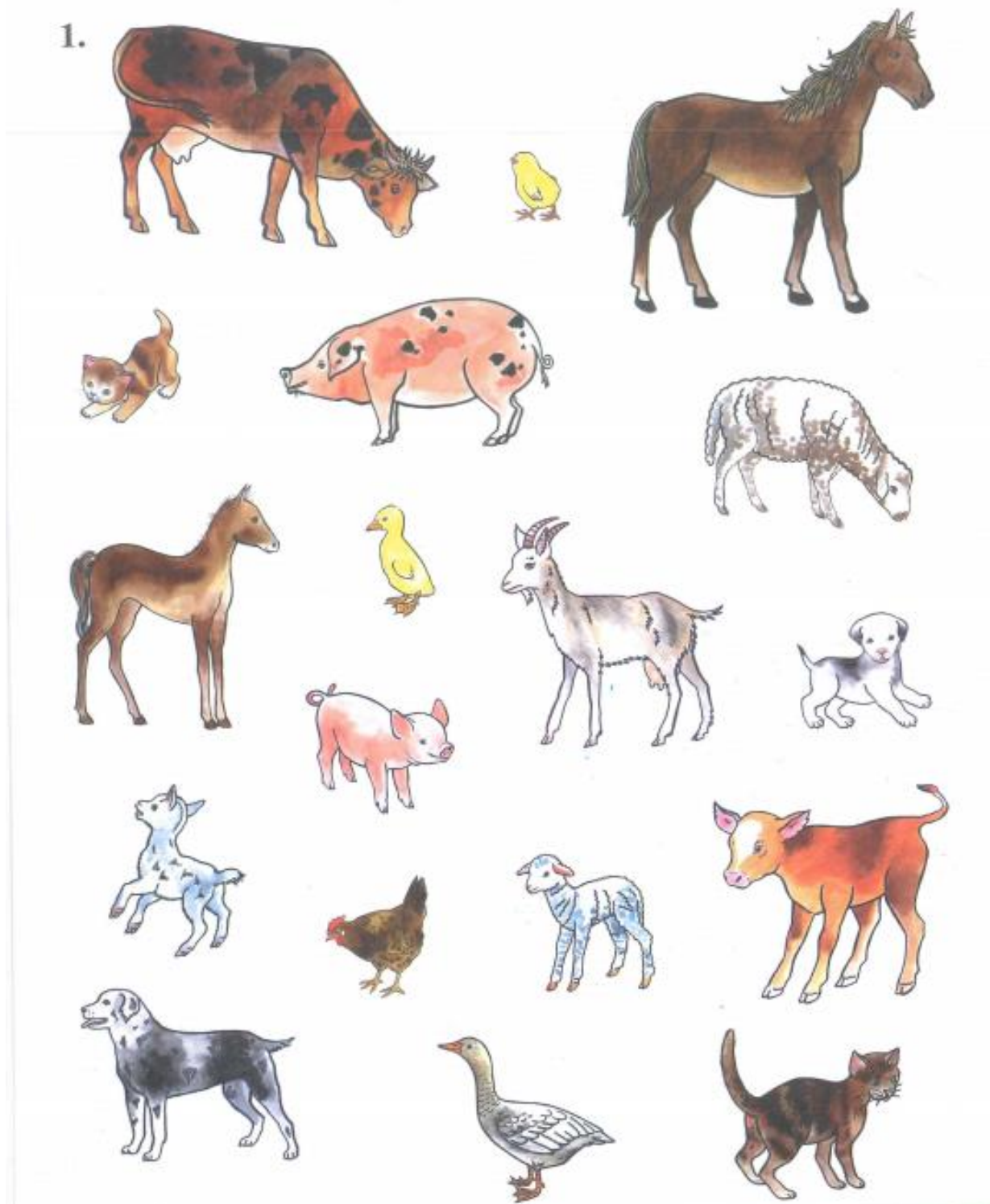
V příští hodině nás čeká exkurze na _____,

(Zdroj: vlastní)

- Spoj zvířecí maminku s mládětkem.
- Zakroužkuj **modře** domácí zvířata a **zeleně** hospodářská.

DOMÁCÍ A HOSPODÁŘSKÁ ZVÍŘATA

1.

(Zdroj: Prvouka 1, Nová škola)

Exkurze na soukromý statek v Bernarticích

Název:	Hurá za telátky
Ročník:	1.
Didaktický cíl:	Vysvětlí chod kravína (krmení, podestýlka, ošetřování, zvěrolékař), vysvětlí důvody chovu krav a využití zemědělských strojů
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální
Organizační forma vyučování:	Exkurze
Výukové metody:	Slovní (výklad), diskuzní
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Průběh:	<ul style="list-style-type: none"> • Společný odchod na statek, žáci si po cestě promyslí případné dotazy • Přivítání majitelem statku Ing. Janem Zuzánkem • Prohlídka kravína – informace o zvířatech, jejich krmení, zásobování krmivem, využití (pouze na maso, mléko jen pro telata) • Prohlídka celého areálu – ukázka zemědělských strojů, seník, čištění prostor, vozíky na přepravu zvířat • Prostor na dotazy • Návrat do školy
Reflexe:	<p>Žákům se na statku velice líbilo. Dozvěděli se o tom, čím se krmí telátka a kolik toho snědí (vždy jsme si váhu připodobňovali k žákům). Kolik váží kráva (více než celá třída – cca 600kg). Také mohli obdivovat krávu miss ČR (na obrázku). Dozvěděli se, podle čeho se vybírá býk na výstavu a proč má v nose kroužek (pro lepší ovladatelnost). Viděli, jak se zásobuje krmení a jak čistí prostory kravína. Mohli si prohlédnout hospodářské stroje a vozíky na přepravu zvířat. Žáky zaujal také jeřáb, kterým přepravují seno do seníku.</p> <p>Další hodinu si každý žák vybral jeden obrázek, na kterém bylo něco, co jsme viděli na statku a před třídou povídal o tom, co si zapamatoval.</p>
Zhodnocení:	Exkurze splnila očekávání. Žáci se zajímali o zvířata i o techniku. Některé dotazy se týkaly již zodpovězeného. Bylo znát, kteří žáci nedávali při exkurzi příliš pozor. Žáci mají slíbenou návštěvu opět za

rok.

(Zdroj: vlastní)

(Zdroj: vlastní)

7.3.2 2. třída

Námětem exkurze pro 2. třídu ZŠ je návštěva Domu Pod Jasanem. Přípravná hodina se zaměřuje na popis výroby lnu.

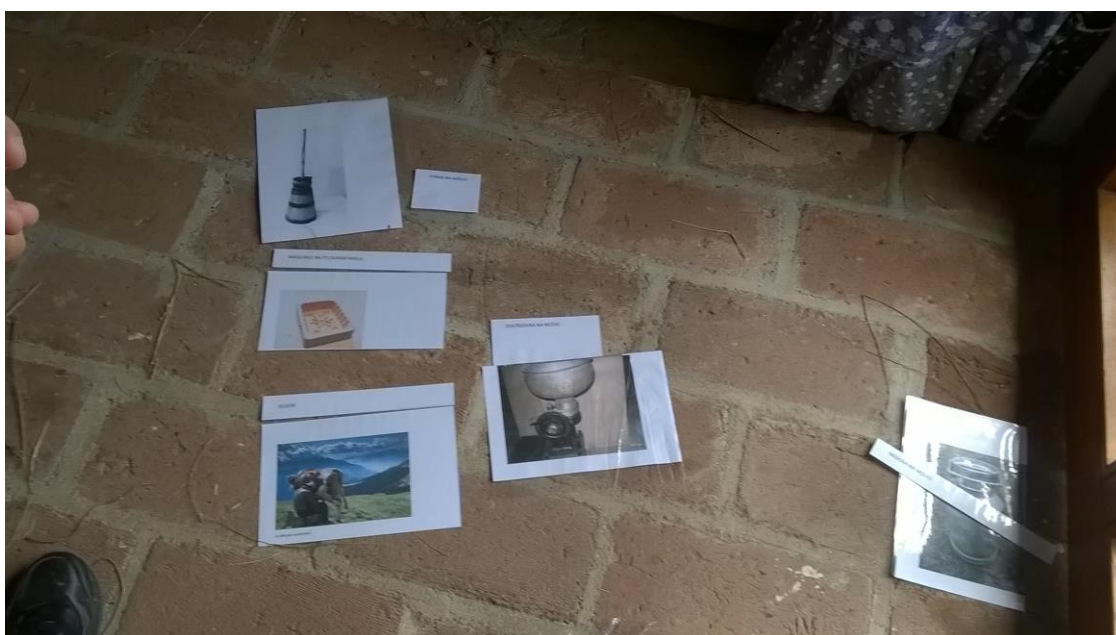
<u>Přípravná hodina</u>	
Název:	Krtek a kalhotky – český jazyk
Ročník:	2.
Didaktický cíl:	Přiřadí správná slovesa k jednotlivým obrázkům, seřadí a popíše postup výroby lnu, vyjádří vlastními slovy začátek a konec příběhu
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální
Organizační forma vyučování:	Vyučování v klasické třídě, střídání párové, individuální a hromadné formy
Výukové metody:	Slovní (práce s textem, tvorba vlastního textu), názorně–demonstrační (práce s obrazem)
Pomůcky:	Psací potřeby, pastelky, papír, kartičky, slohový sešit
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Průběh:	<ul style="list-style-type: none">• Učitelka pustí žákům pohádku Krtek a kalhotky• Žáci ve dvojicích napíší na papír co nejvíce sloves o tom, co Krteček dělal• Společně si některá přečtou• Podtrhnou pouze ta, která se týkají zpracování lnu a ta následně napíší na tabuli• Učitelka rozdá dvojicím prázdné kartičky a rozdělí, která slovesa kdo napíše• Mezitím učitelka vyvěsí na magnetickou tabuli obrázky postupu: Jak Krteček ke kalhotkám přišel (Omalovánka Zdeněk Miler, Akim 2003)• Pod jednotlivé obrázky přidají sloveso napsané na kartičce• Společně vymyslí 1 větu na první a poslední obrázek• Vezmou si slohový sešit a věty do něho zapíší• V závěru hodiny nakreslí len
Reflexe:	Pohádku většina žáků znala, takže následná práce byla o to jednodušší. Někteří žáci přišli na zajímavá slovesa, takže jsme se při hodině

	zasmáli. Vybrat pouze slovesa, která se týkala zpracování lnu, se žákům moc nedařilo, a proto jsme použili pomocné obrázky a pak to už nebyl problém.
Zhodnocení:	Důležité je, aby video bylo připraveno předem. Žáci by mohli při dlouhém čekání začít být nepozorní. Je dobré si ještě na začátku hodiny zopakovat, co jsou to slovesa. Len, který žáci namalovali do svých slohových sešitů, jsme si společně prohlédli.

Exkurze do Domu Pod Jasanem

Název:	Na jeden den přadlenou
Ročník:	2.
Didaktický cíl:	Popíše postup zpracování lnu, použijí získané informace k výrobě náramku
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní
Organizační forma vyučování:	Exkurze
Výukové metody:	Slovní (výklad), názorně–demonstrační (předvádění, pozorování), dovednostně–praktické (napodobování)
Časová dotace:	4 vyučovací hodiny
Průběh:	<ul style="list-style-type: none"> • Odchod na autobus • Odjezd do Trutnova • Příjezd na zastávku Trutnov, Poříčí, Voletinská přejezd • Cesta do Domu Pod Jasanem • Přivítání paní Martinou Poiakovou • přestávka na zahradě (svačina, volný pobyt na hřišti) • následný program Len (rozdělený na teoretickou a praktickou část) • Odchod na autobus • Příjezd ke škole
Reflexe:	<p>Žáci po příjezdu na zastávku Trutnov, Poříčí, Voletinská přejezd, společně došli do Domu Pod Jasanem, kde je přivítala paní Martina Poliaková. Zavedla nás na zahradu u domu, kde se žáci nasvačili. Následoval program Len.</p> <p>Byl rozdělen na 3 části:</p> <p>Ukázka zpracování lnu – žáci se seznámili s nástroji a způsobem zpracování lnu.</p> <p>Žáci si sami vyzkoušeli jednoduché zpracování lnu a výrobu náramku ze vzniklého provázku.</p> <p>Zábavný kvíz – svoje poznatky si zopakovali vyřešením kvízu, který byl rozdělen na 4 části, žáci ho řešili postupně ve skupinách.</p>

	Ve výtvarné výchově vytvořili leporelo na téma: Postup zpracování lnu.
Zhodnocení:	Exkurze byla velmi přínosná, i když si někteří žáci výrobek nepřivezli domů, jelikož jim cestou nevydržel. Lněný provázek musel být pečlivě umotaný, jinak nebyl dostatečně pevný a přetrhl se. Žáci zjistili, že zpracování lnu není jednoduché.

(Zdroj: vlastní)

(Zdroj: vlastní)

7.3.3 3. třída

Námětem exkurze pro 3. třídu ZŠ je návštěva Galerie drak v Trutnově. Vycházka je zaměřena na vyhledávání míst, na kterých se nachází drak a pojmenovávání ulic a významných institucí ve městě. Přípravná hodina se zaměřuje na pověst a práci s pracovním listem.

<u>Přípravná hodina</u>	
Název:	Za pověstmi – prvouka
Ročník:	3.
Didaktický cíl:	Zopakují si, co je to pověst a nejznámější staré pověsti české, přiřadí text k obrázku, použijí získané informace k vyluštění tajenky, rozhodnou pravdivost vět
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní
Organizační forma vyučování:	Vyučování v klasické třídě, střídání individuální a hromadné formy
Výukové metody:	Slovní (práce s textem, vysvětlování) názorně–demonstrační (práce s obrazem)
Pomůcky:	Psací potřeby, pracovní list
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Průběh:	<ul style="list-style-type: none">• při hodině českého jazyka zopakují literární žánr• žáci si rozdají pracovní listy• učitelka jim vysvětlí jednotlivé úkoly• společně si pověsti přečtou a učitelka otázkami ověří porozumění textu• žáci samostatně přiřadí obrázek k textu s konkrétní pověstí, vyluští křížovku a ověří pravdivost vět• společně zkontrolují, opraví chyby• seznámí se s tématem plánované exkurze Po stopách draka
Reflexe:	Některé pověsti byly pro žáky známé, a proto jim nedělalo větší problémy vypracovat pracovní list. Po přečtení jsme si vypsali na tabuli slova, která žáci neznali. Vysvětlili jsme si jejich význam. Hodina je zaujala a všichni se těšili na plánovanou exkurzi.
Zhodnocení:	Důležitá je společná četba a kontrolní otázky, aby i slabší žáci, kteří mají problém s porozuměním textu, vše pochopili.

1) Připište k textům správný název pověsti a připojte obrázek.

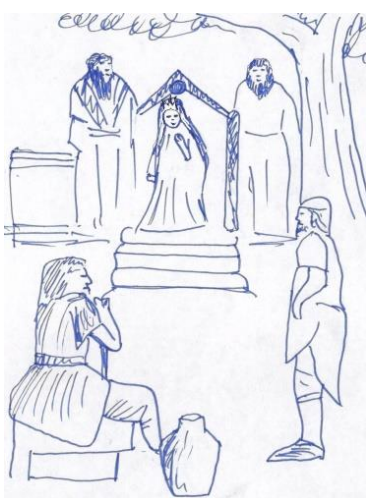
Ve starých kronikách se vypráví, že slovanské kmeny našich předků odešly z údolí Visly. Čech s bratrem Lechem se rozhodli, že vyhledají úrodnou zemi a klidný život pro svůj lid. Vydali se na cestu. Po mnohých těžkostech došli k vysoké hoře, která se dodnes jmenuje Říp. Lidé žádali o odpočinek. Stařešina Čech vyšel na horu. Tam byl překvapen krásou a úrodností země. Na památku události se země jmenuje po stařešinovi Čechy.

Po odchodu svého otce mezi zemřelé byla zvolena radou starších za kněžnu Libuše. Často musela rozhodnout spory svého lidu. Dva sousedé – Chрудоš a Šťáhlav – se soudili o pole. Kněžna rozhodla ve prospěch mladšího. „Hanba mužům, kterým žena vládne,“ křičel ten, který prohrál spor. A dodal: „Dlouhé vlasy, krátký rozum.“ Libuše byla smutná. Poradila se se sestrami a rozhodla se, že svému lidu vyhoví a vybere si muže. Libuše vypravila poselstvo, které mělo najít nového knížete: Tři dny sledovali vladykové Libušina koně, až ve vsi Stadice našli Přemysla Oráče.

Po smrti Čecha dosedl na trůn moudrý a spravedlivý kníže Krok. Poslechl věštbu a z Budče se přestěhoval na Vyšehrad. Krok měl tři dcery: Kazi, která se vyznala v bylinkách a lékařském umění, kouzelnici Tetu, která se uměla modlit k pohanským bohům, a Libuši, která předpovídala budoucnost. V okolních lesích a polích řádl kanec. Statečný Bivoj jej chytil a živého přinesl na radní nádvoří. Kazi v hrdinném Bivojovi našla zalíbení a vybrala si jej za manžela. Na hradě Kazíně byla slavná svatba.

Vladykové uviděli Přemysla na poli u vsi Stadice. Právě tam oral pole se dvěma strakatými voly. Vladykové požádali Přemysla, aby se stal jejich knížetem. Přemysl zabodl otku do země a voli zmizeli ve skále. Pak se Přemysl obrátil k poslům a řekl jim, že v zemi bude často hlad, protože pole není dooráno. Pluh obrátil na radlici, na ni položil chléb a sýr a pozval vladyky na snídani. Nakonec se oblékl do knížecích šatů, vzal s sebou na Vyšehrad lýčené střevíce a kabelu, aby jeho potomci nezapomněli, z jakého rodu pocházejí.

2) Najdi v předcházejících textech odpovědi na otázky, doplň do křížovky:

Stařešina Čech vystoupal na horu:

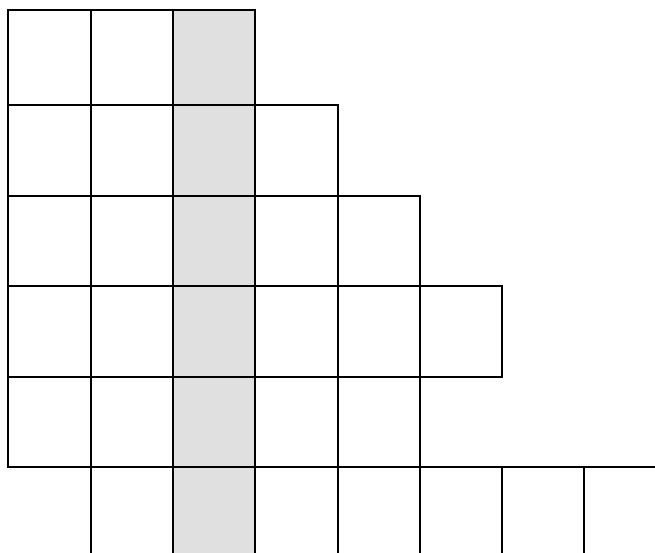
Po smrti Čecha usedl na trůn kníže:

Přinesl kance na hradní nádvoří:

Libuše byla:

Slovanské kmeny odešly z údolí řeky,
která je jmenovala:

Přemysl oral na poli u vsi:

3) Ověř, zda jsou věty pravdivé:

Čech se svým synem Lechem se vydali na dalekou cestu.	ANO	NE
Čech si z hory Říp se zalíbením prohlížel krásnou zemi.	ANO	NE
Kníže Krok měl tři syny.	ANO	NE
Libuše se vyznala v bylinách a kouzelnictví a za manžela si vybrala Bivoje.	ANO	NE
Libuše měla dvě sestry.	ANO	NE
Jeden z Libušiných poddaných po Libušině soudu prohlásil: „Hanba mužům, kterým žena vládne.“	ANO	NE
Poselstvo na žádost Libuše putovalo do vsi Stadice, kde našlo nového knížete.	ANO	NE
Přemysl oral pole se dvěma hezkými koníky.	ANO	NE

Metodika pro učitele

2) Najdi v předcházejících textech odpovědi na otázky, doplň do křížovky:

Stařešina Čech vystoupal na horu:

Po smrti Čecha usedl na trůn kníže:

Přinesl kance na hradní nádvoří:

Libuše byla:

Slovanské kmeny odešly z údolí řeky, která je jmenovala:

Přemysl oral na poli u vsi:

Ř	Í	P							
K	R	O	K						
B	I	V	O	J					
K	N	Ě	Ž	N	A				
V	I	S	L	A					
	S	T	A	D	I	C	E		

3) Ověř, zda jsou věty pravdivé:

Čech se svým synem Lechem se vydali na dalekou cestu.		NE
Čech si z hory Říp se zalíbením prohlížel krásnou zemi.	ANO	
Kníže Krok měl tři syny.		NE
Libuše se vyznala v bylinách a kouzelnictví a za manžela si vybrala Bivoje.		NE
Libuše měla dvě sestry.	ANO	
Jeden z Libušiných poddaných po Libušině soudu prohlásil: „Hanba mužům, kterým žena vládne.“	ANO	
Poselstvo na žádost Libuše putovalo do vsi Stadice, kde našlo nového knížete.	ANO	
Přemysl oral pole se dvěma hezkými koníky.	ANO	NE

(Nikličková, 2014)

Exkurze do Galerie draka a vycházka po stopách draka v Trutnově

Název:	Po stopách draka
Ročník:	3.
Didaktický cíl:	Převypráví vlastními slovy pověst v okolí svého bydliště, zopakují si literární žánr, pojmenují názvy institucí a významných budov ve městě, načrtnou plánek cesty, určí jednotlivá místa, kde se nachází drak
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní, pracovní
Organizační forma vyučování:	Exkurze a vycházka
Výukové metody:	Slovní (vypravování), názorně–demonstrační (pozorování), dovednostně–praktické (experimentování)
Pomůcky:	Psací potřeby, zápisník, plánek Trutnova, pracovní list
Časová dotace:	4 vyučovací hodiny
Průběh:	<ul style="list-style-type: none"> • Odchod na autobus (spoj si žáci sami vyhledali při hodině matematiky) • Příjezd do Trutnova • Zapisování všech míst, kde se po cestě nachází drak a také názvy ulic a institucí • Návštěva Galerie draka • Cesta Dračí uličkou do městského parku • Procházka po parku (hledání draka – kašna) • Náměstí (rozchod, svačina) • Odchod na autobus a cesta do školy
Reflexe:	<p>Jelikož se žáci v prvouce učili o městě a vesnici, dostali za úkol při příjezdu do Trutnova zapisovat do svých zápisníčků ve dvojicích názvy významných budov a institucí, jména ulic a náměstí, které po cestě viděli.</p> <p>Hlavní cíl byla návštěva GALERIE DRAKA, kde si poslechli i aktivně prohlédli pradávnu pověst o děsivém drakovi, kterého společně zabili první osadníci budoucího Trutnova. Kromě mechanického pohyblivého divadla objevovali žáci v Galerii další zajímavé symboly a tajemství – vsunuli ruku do otvorů střílny v pískovcové kamenné hradbě, ověřovali hmatem svou představivost, nahlíželi dovnitř kmene, zda se v něm</p>

	<p>ukrývá dračí vejce, pozorovali změny na hladině studánky, nechávali klamat své vlastní smysly, objevili zkamenělý kmen pravěkého stromu, hologram malého točícího dráčka, souhvězdí draka, havrana, střežícího poklady..... Draka si všímali žáci i během vycházky po Trutnově, na kruhovém objezdu, v Dračí uličce, v parku, na městském znaku a zakroužkovali si ho i ve svém plánu.</p> <p>V další hodině prvouky pracovali s pracovním listem a mapou. Společně si celou pověst připomněli. Každý žák nakreslil, která část ho nejvíce zaujala.</p>
<p>Zhodnocení:</p>	<p>Exkurze se velice povedla. Pověst byla pro žáky nová, ale díky interaktivnímu zpracování si základ pamatovali i při reflexi při další hodině. Žáci se seznámili i se znakem Trutnova. Práce s pracovním listem dělali žáci ve skupinách, ale i přesto jim práce s mapou dělala problémy a potřebovali pomoc učitele. Kontrola proběhla společně.</p>

(Zdroj: vlastní)

(Zdroj: vlastní)

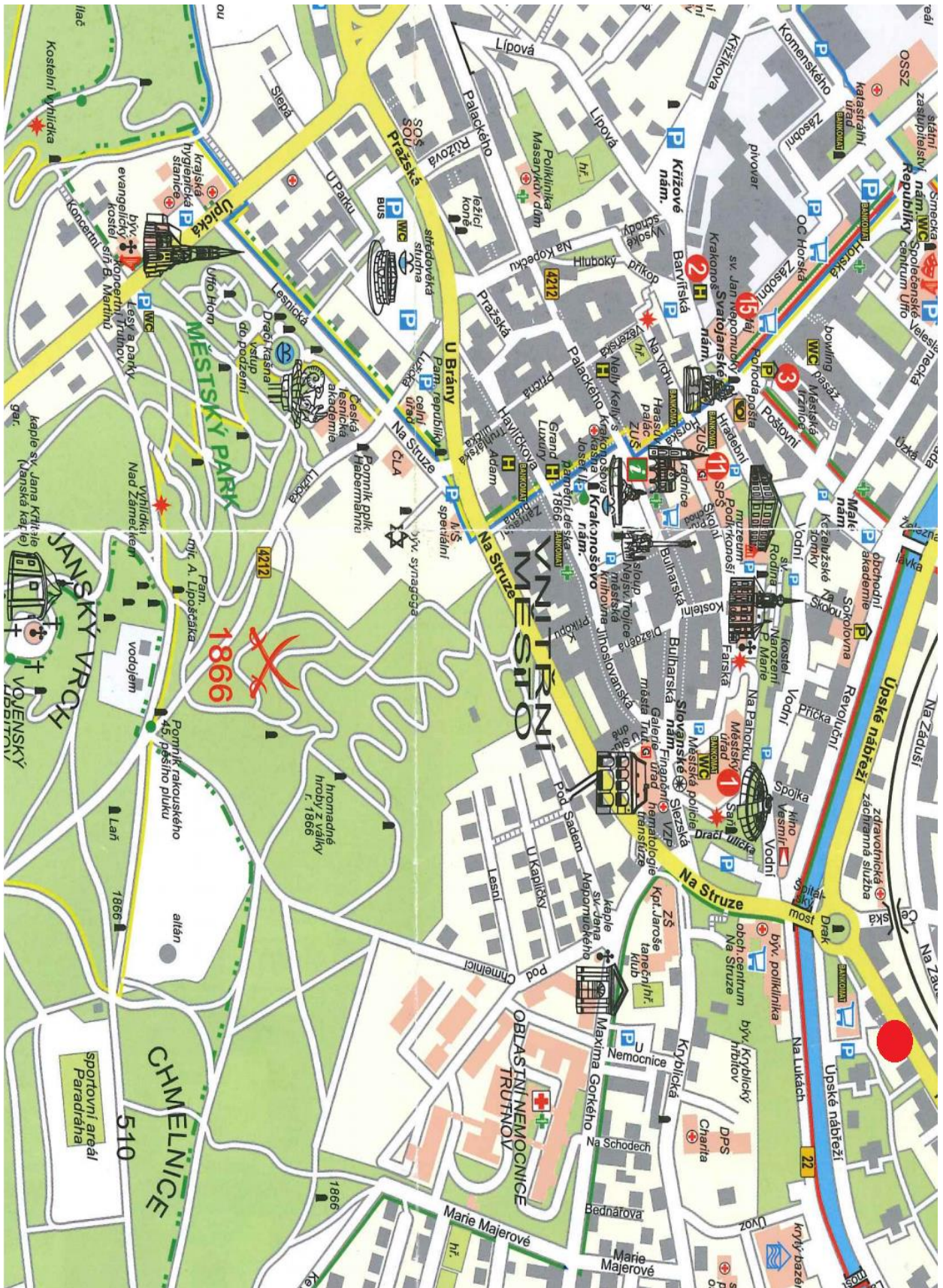

(Zdroj: vlastní)

❖ **Práce s mapou**

- 1) Zakroužkuj všechny významné budovy a instituce, které jsme po cestě viděli.
- 2) Jak se NOVĚ jmenuje ulice podél řeky Úpy? Oprav chybu v mapě. Které významné budovy se zde nacházejí?
- 3) Co jsme objevili v Dračí uličce?
- 4) Pamatuješ si, jaké střední školy jsme viděli?
- 5) Kde všude jsme objevili draka.

❖ **Nakresli, která část pověsti tě nejvíce zaujala.**

7.3.4 4. třída

Námětem exkurze pro 3. třídu ZŠ je návštěva lomu v Královci. Přípravná hodina se zaměřuje na nerostné bohatství ČR.

<u>Přípravná hodina</u>	
Název:	Naše bohatství - vlastivěda
Ročník:	4.
Didaktický cíl:	Doplní chybějící slova do textu, určí na mapě ČR místa nalezišť nerostných surovin, přiřadí nerostnou surovinu k místu naleziště, popíše členění nerostných surovin
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní
Organizační forma výuky:	Vyučování v klasické třídě, střídání individuální a hromadné formy
Výukové metody:	Slovní (práce s textem), názorně–demostrační (práce s obrazem)
Pomůcky:	Psací potřeby, sešit vlastivědy, nůžky, lepidlo
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Průběh:	<p>Pozn.: Učitelka si na začátku hodiny připraví mapu ČR</p> <ul style="list-style-type: none">• Učitelka rozdá pracovní list• Žáci si přečtou 1. cvičení a doplní chybějící slova• Vezmou si červenou a v lavici si vymění pracovní list a provedou společnou opravu• Ve cvičení 2 pracují společně, učitelka vyvolává žáka, který přečte vždy 1 řádek a ukáže na mapě u tabule• Cvičení 3 vypracují žáci samostatně• Cvičení 4 společná práce• Žáci si překreslí schéma do svých sešitů• V závěru hodiny učitelka ukáže (na interaktivní tabuli), jak zasahuje do krajiny hlubinný důl a jak povrchový lom <p>V příští hodině to žáci uvidí na vlastní oči.</p>

Reflexe:	Po přečtení textu v 1. cvičení se učitelka přesvědčila pomocí otázek, zda všichni žáci porozuměli. Doplnovačku vyplnili samostatně a bez chyby. Při práci s mapou někteří žáci nechápali, co znamenají jednotlivé vysvětlivky, takže jsme si je společně prošli. Najít naleziště na mapě ČR některým trvalo příliš dlouho a tak pomohli spolužáci.
Zhodnocení:	Před prací s mapou je dobré nejprve s žáky projít vysvětlivky jednotlivých nerostných surovin.

Pracovní list

1. Přečti si text a doplň chybějící slova do vět.

V naší zemi se nacházejí významná naleziště uhlí, vápence, kaolinu, sklářských písků a stavebního kamene. Jsou to suroviny, které nám poskytuje neživá příroda. Nazývají se nerostné suroviny. Těžba hnědého uhlí se provádí v povrchových lomech. Černé uhlí se těží v hlubinných dolech.

Nerostné suroviny jsou suroviny, které nám poskytuje _____ příroda. Hnědé uhlí se těží v _____ lomech. V hlubinných dolech se těží _____ uhlí.

2. Společně si přečtete o významných nalezištích nerostných surovin a prohlédněte si mapku České republiky.

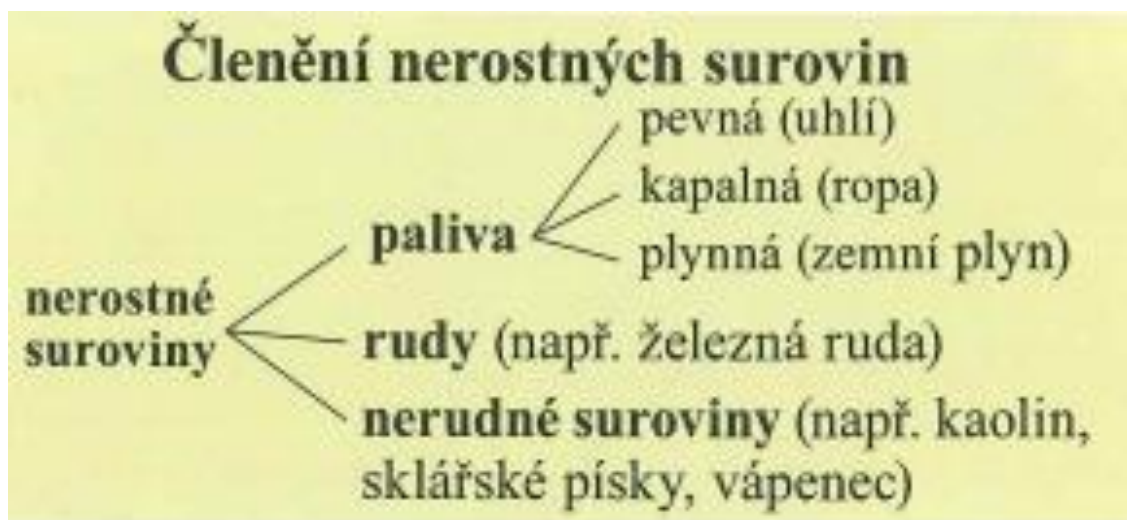
- **Hnědé uhlí** se těží na severozápadě Čech v okolí města **Most** a okolí města **Sokolov**.
- **Černé uhlí** se těží u města **Karviná** poblíž Ostravy.
- **Kaolin** se těží u **Karlových Varů** a **Plzně**, na Moravě u **Znojma**.
- **Sklářské písky** se těží převážně u města **Nový Bor** v Libereckém kraji.
- **Vápenec** se těží v Českém krasu poblíž města **Beroun** a na území Moravského krasu u **Brna**.
- Naleziště **stavebního kamene** jsou v oblasti **Českomoravské vrchoviny**.
- **Ropa** se těží na jižní Moravě u města **Hodonín**.

3. Spoj druh nerostného bohatství s místem jeho naleziště.

<i>černé uhlí</i>	<i>jižní Morava u Hodonína</i>
<i>hnědé uhlí</i>	<i>Ostravsko, Kladensko</i>
<i>vápenec</i>	<i>Nový Bor, Liberecký kraj</i>
<i>sklářské písky</i>	<i>severozápad Čech (Mostecko, Sokolovsko)</i>
<i>ropa</i>	<i>v Čechách u Berouna, na Moravě Moravský kras</i>

4. Prohlédni si schéma „Členění nerostných surovin“. Řekni, které nerostné suroviny se těží na území České republiky. Poté si schéma překresli do svého sešitu.

(Štiková, Tabarková, 2014, s. 36–37)

Exkurze do lomu v Královci

Název:	Ukrajujeme kopec
Ročník:	4.
Didaktický cíl:	Popíše vlastními slovy chod lomu (těžba, zpracování a využití kamene), vysvětlí rozdíl mezi povrchovým a hlubinným lomem
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní
Organizační forma výuky:	Exkurze
Výukové metody:	Slovní (výklad), názorně–demonstrační (pozorování), dovednostně–praktické (řešení problémové otázky)
Časová dotace:	4 vyučovací hodiny
Průběh:	<ul style="list-style-type: none"> • Odchod od školy • Cesta do lomu firmy Eurovia Kamenolomy, a.s. • Po příchodu uvítání vedoucím zaměstnancem • Exkurze v lomu • Přestávka na svačinu • Zadáni otázky: „Vysvětlí rozdíl mezi povrchovým lomem a hlubinným dolem.“ • Odchod pěšky ke škole
Reflexe:	<p>Hned v úvodu byli žáci poučeni o bezpečném chování v areálu lomu. Byli seznámeni s těžbou v povrchovém lomem, se zpracováním kamene a jeho využitím s ohledem na velikost, prohlédli jsme si používané stroje. V královeckém lomem se těží kámen ryolit, který se využívá při stavbách komunikací. Po svačině se žáci vydali na cestu do školy, při které učitelka zadala problémovou otázku: Jaký je rozdíl mezi povrchovým a hlubinným dolem? (Při povrchové těžbě ukrajujeme kopec a při hlubinné těžbě ho tvoříme.) Žáci v jednom místě viděli povrchový lom a zároveň haldu a těžní věž hlubinného dolu v Žacléři, kde se do roku 1991 těžilo černé uhlí.</p> <p>Za domácí úkol měli zjistit další naleziště nerostných surovin v okolí, které v příští hodině prezentovali a zakreslili do mapy.</p>
Zhodnocení:	I přes nepřízeň počasí se žákům exkurze líbila. Chlapce zaujali stroje. Žáci si odnesli vzorek ryolitu do třídní sbírky hornin.

7.3.5 5. třída

Námětem exkurze pro 5. třídu ZŠ je návštěva muzea V Podkrkonoší v Trutnově. Vycházka je zaměřena na práci s informačními tabulemi, které se týkají bitvy 1866. Přípravná hodina se zaměřuje na opakování událostí od příchodu Slovanů až do roku 1866.

<u>Přípravná hodina</u>	
Název:	Před bitvou - vlastivěda
Ročník:	5.
Didaktický cíl:	Pojmenují danou událost a doplní ji do časové osy
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní
Organizační forma výuky:	Vyučování v klasické třídě, střídání individuální a hromadné formy
Výukové metody:	Slovní (výklad, práce s textem)
Pomůcky:	Psací potřeby, pracovní list, kartičky s událostmi a údaji
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Průběh:	<p>Pozn. Učitelka si připraví kartičky – jednotlivé události vystříhnout a slepit (viz Metodika pro učitele) a na magnetickou tabuli připraví časovou osu od příchodu Slovanů do 1. pol. 18. století</p> <ul style="list-style-type: none">• Učitelka rozdá časovou osu, do které si žáci budou zapisovat významné události• Žáci si vylosují kartičku, přečtou si její obsah• Učitelka bude volat k magnetické tabuli žáky s konkrétní událostí pomocí indicií (příchodu Slovanů, do 1. pol. 18. století)• Každý žák, přečte nejen název události, ale také informace na zadní straně a přidělá na časovou osu na tabuli• Ostatní si do svého pracovního listu zapíše danou událost• Učitelka v závěru hodiny seznámí žáky s plánovanou vycházkou a exkurzí (Bitva 1866 – viz Metodika pro učitele)
Reflexe:	Při vysvětlování činnosti žákům chvíli trvalo, než pochopili, jak mají pracovat. Takže jsme si první tři kartičky udělali společně. Ve třídě bylo pouze 15 žáků, takže o to lépe pak kartičky vyšly. Na konci hodiny žáci odevzdali své mapy na kontrolu učitelce.

Zhodnocení:	<p>Pokud je ve třídě více žáků, než je kartiček, pracují žáci ve dvojicích. Případně lze některé události rozdělit na více kartiček. Učitelka na tabuli může udělat jen zjednodušenou časovou osu, která bude obsahovat jen století. Žáci významný rok mohou dopsat. Pro kontrolu by šlo dát žákům vyplněné mapy z učebnice Nová škola a kontrolu by provedli sami. (Případně učebnice Dějepis I. a II. v kostce)</p>
--------------------	---

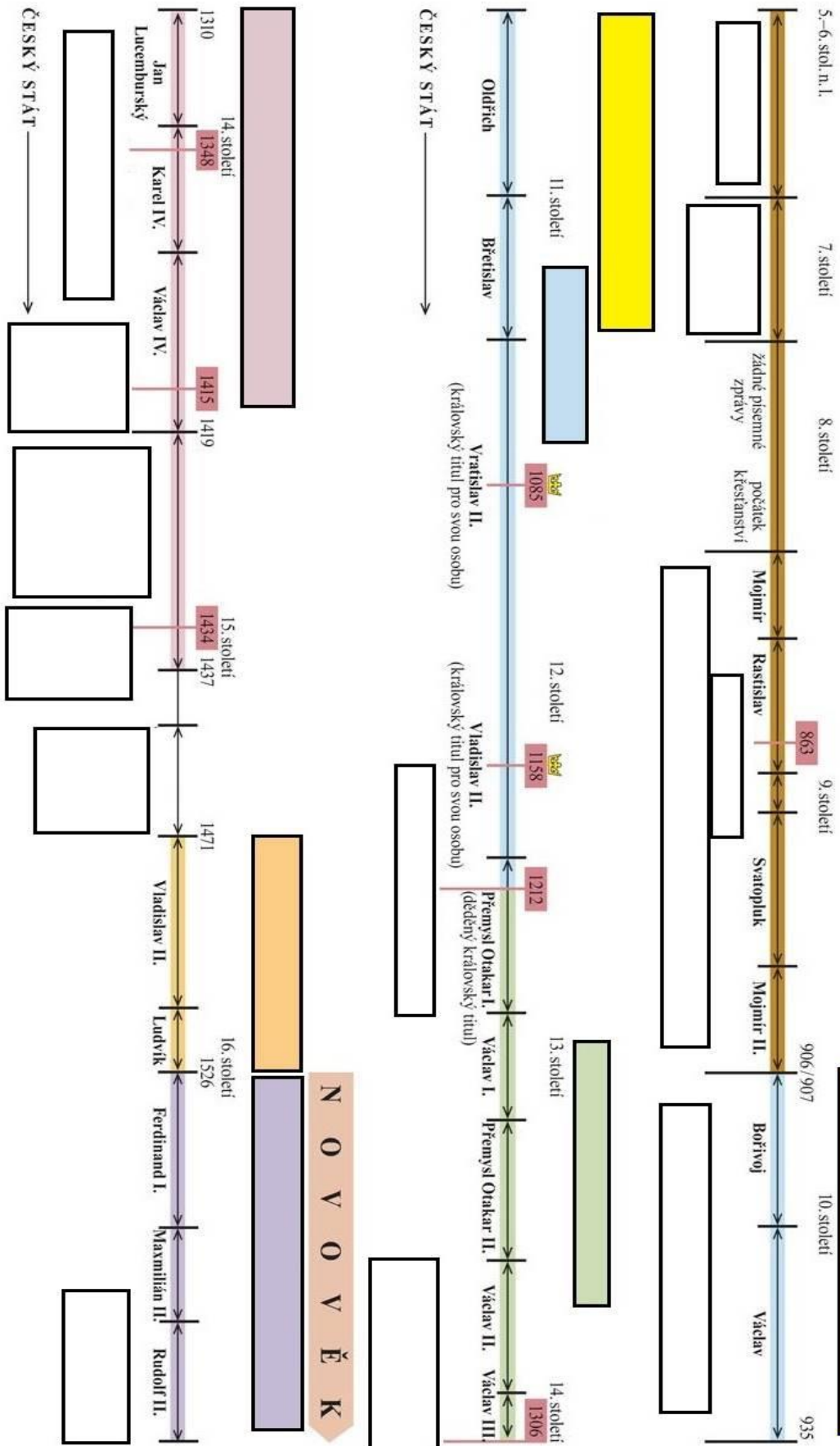
<h2 style="text-align: center;">Příchod Slovanů</h2>	<p>Asi od 5. století přicházeli do našich krajů Slované. Usazovali se podél řek a na návrších. Živili se lovem, potom pastevectvím. Na obranu proti útokům z okolních zemí se kmeny spojovaly ve větší celky. Tak vznikl kmenový svaz (Sámová říše), v jehož čele stál kupec Sámo.</p>
<h2 style="text-align: center;">Velkomoravská říše</h2>	<p>Během 9. století vznikla na území Moravy a části Slovenska velká slovanská říše – Velká Morava. Období připomíná mnoho památek, které byly nalezeny při vykopávkách.</p>
<h2 style="text-align: center;">Konstantin a Metoděj</h2>	<p>Vládcé Velkomoravské říše Rastislav povolal na Moravu dva vzdělané bratry Konstantina a Metoděje (863), kteří ovládali slovanský jazyk a začali ho používat při bohoslužbách. Spolu s šířením křesťanství sem přinesli bratři slovanské písmo hlaholici a základy různých řemesel. Slované se stávali kulturním národem ve střední Evropě</p>
<h2 style="text-align: center;">Přemyslovci</h2>	<p>Vznik českého státu. Prvním Přemyslovcem byl kníže Bořivoj. Bořivojův vnuk Václav patřil k nejznámějším přemyslovským panovníkům. Jeho bratr Boleslav ho nechal ve Staré Boleslavi zavraždit. Václav byl po své smrti prohlášen církví za svatého. Dalšími panovníky byli Oldřich, Břetislav, Vratislav II., Vladislav II.</p>
<h2 style="text-align: center;">Rozkvět Českého království</h2>	<p>1212 Zlatá bula sicilská - dědičný královský titul - Přemysl Otakar I., Václav I. K největšímu rozmachu došlo za vlády krále Přemysla Otakara II., který byl označován za „krále železného a zlatého“. Území Českého království tehdy sahalo až k Jaderskému moři. Jeho vnuk Václav III. získal polskou i uherskou královskou korunu, avšak v roce 1306 byl v Olomouci zavražděn - Přemyslovci vymřeli po meči.</p>

<h2 style="text-align: center;">Bitva na Bílé hoře</h2>	<p>Rozpory mezi Habsburky a českou šlechtou vedly k vojenskému střetnutí. Císařská habsburská armáda se 8. listopadu 1620 střetla na Bílé hoře nedaleko Prahy s vojskem českých pánů. Habsburkové zvítězili. Bitva rozhodla o osudu českého národa. Habsburkové vládli v českých zemích dalších 300 let.</p>
<h2 style="text-align: center;">Třicetiletá válka</h2>	<p>Českým povstání na Bílé hoře, začaly v Evropě náboženské boje. Po dobu třiceti let mezi sebou válčila většina evropských států. Proto nazýváme tuto válku jako třicetiletá válka. Zejména země ve střední Evropě byly velmi zpusťošeny. Mír uzavřený v roce 1648 přijali všechny válčící země s velkou úlevou.</p>
<h2 style="text-align: center;">Jan Amos Komenský</h2>	<p>Navrhoval, aby do školy chodili chlappci i dívky. Děti se měli učit v mateřském jazyce, aby všemu rozuměly. Učit se mělo pomocí modelů a obrázků. Děti neměly být trestány bitím. Dodnes se ve školách na celém světě učí podle jeho názorů. Proto bývá Komenský často nazýván „učitelem národů“.</p> <p>Zemřel roku 1670.</p>
<h2 style="text-align: center;">Vláda Marie Terezie</h2>	<p>Po prohraných válkách začala Marie Terezie budovat stále vojsko a stavět pevnosti.</p> <p>K tomu potřebovala dostatek peněz, proto začala platit daně i vrchnost. Současně snížila robotu poddaných na 3 dny v týdnu.</p> <p>V roce 1774 nařídila zavést povinnou školní docházku pro děti od 6 do 12 let.</p>

<h2 style="text-align: center;">Vláda Lucemburků</h2>	<p>Po Přemyslovcích nastoupili na český královský trůn Lucemburkové. Prvním panovníkem byl Jan Lucemburský. Nejznámějším panovníkem tohoto rodu se stal vzdělaný císař Karel IV., který bývá označován za nejvýznamnějšího panovníka celé tisícileté historie českého státu. Založil Karlovu univerzitu (1348). Po smrti byl označen za „otce vlasti“.</p>
<h2 style="text-align: center;">Jan Hus</h2>	<p>Po smrti Karla IV. propukly vážné rozpory v katolické církvi. Kněží, mniši i papežové shromažďovali do svých rukou majetek a moc ve státě. Mnozí však tyto zlořády kritizovali. Mezi nimi vynikal kázáními Jan Hus. Církevní hodnostáři ho chtěli umlčet. Protože své myšlenky odmítl odvolat, byl 6. července 1415 upálen.</p>
<h2 style="text-align: center;">Husitské války</h2>	<p>Upálení Jana Husa vyvolalo v Čechách bouři odporu a přerostlo v husitské války. Papež organizoval proti husitům křížové výpravy. Ty však byly husitským vojskem poraženy. Husitům velel Jan Žižka z Trocnova. V roce 1434 proběhla bitva u Lipan, tou skončilo období husitských válek.</p>
<h2 style="text-align: center;">Král Jiří z Poděbrad a vláda Jagellonců</h2>	<p>Po husitských válkách českým zemím vládl krátce český šlechtic Jiří z Poděbrad, který jako jediný z českých panovníků neměl královský původ. Po Jiřím z Poděbrad nastoupil na český trůn nový panovnický rod, tentokrát z Polska – rod Jagellonců. Vládl u nás zhruba půl století. Prvním Jagelloncem na trůnu byl Vladislav II., po něm Ludvík.</p>
<h2 style="text-align: center;">Nástup Habsburků na český trůn</h2>	<p>V roce 1526 přišli na Pražský hrad rakouští Habsburkové. České země se staly součástí habsburské říše. Až na císaře Rudolfa II., který si zvolil za sídelní město Prahu, dávali Habsburkové přednost Vídni. Rudolf II. podporoval vědy a umění, do Prahy pozval řadu významných učenců a malířů z celé Evropy.</p>

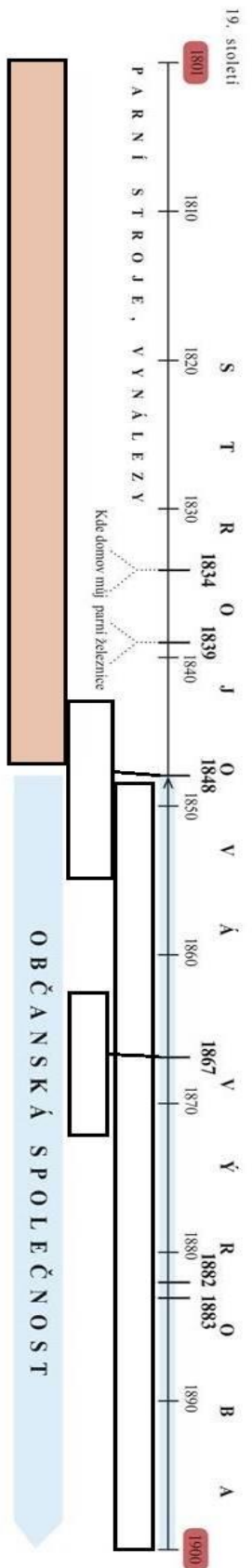
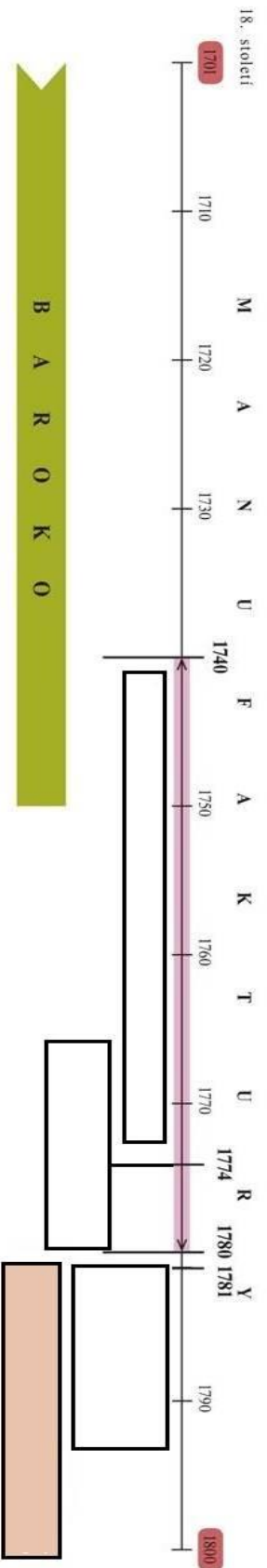
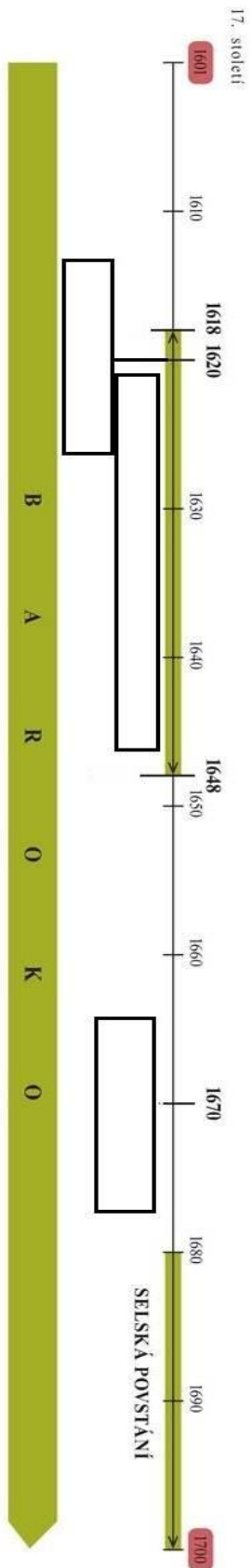
<h2 style="text-align: center;">Vláda Josefa II.</h2>	<p>Josef II. byl nejstarší syn Marie Terezie. V roce 1781 vydal toleranční patent (zákon), kterým se rušila náboženská nesvoboda. Lidé mohli vyznávat i jiná náboženství než náboženství katolické. Dále nechal zrušit nevolnictví, což znamenalo, že všichni lidé byli prohlášeny svobodnými občany.</p>
<h2 style="text-align: center;">Národní obrození</h2>	<p>Po zrušení nevolnictví 1781 přicházeli na studia do měst chlappci z venkova. Stávali se z nich učitelé, kněží, úředníci, umělci a vědci.</p> <p>Začali si uvědomovat, že je potřeba češtinu jako jazyk předků zachránit. Začaly se psát české knihy, k šíření češtiny přispívalo i divadlo.</p> <p>Nejznámějšími obrozenci jsou historik František Palacký a dramatik Josef Kajetán Tyl.</p>
<h2 style="text-align: center;">Revoluční rok 1848</h2>	<p>Zástupci pražského obyvательства sepsali petici v níž žádali stejná práva pro všechny občany, zrušení cenzury, roboty a zrovnoprávnění češtiny s němčinou. Dále žádali navrácení částečné samostatnosti českým zemím.</p> <p>Jediny úspěchem revolučního hnutí bylo zrušení poddanství a s ním spojené roboty. Lidé na vesnici se stali svobodnými.</p>
<h2 style="text-align: center;">Nástup vlády Františka Josefa I.</h2>	<p>Koncem roku 1848 nastoupil na trůn František Josef I., který vládl v říši nejdéle ze všech Habsburků - 68 let. Zpočátku vládl sám, tedy absolutisticky. Byla omezena občanská svoboda a čeština byla vytlačována z úřadů i škol.</p> <p>Po krátkém období uvolnil císař poměry v Rakousku. To umožnilo vydávat české noviny a knihy. Češi marně usilovali o samosprávu českých zemí.</p> <p>V roce 1867 byla rakouská monarchie rozdělena Rakousko-Uhersko.</p>

S T Ř E D O V Ě K

(Zdroj: Vlastivěda 4, Nová škola)

UDÁLOSTI NOVÝCH A NEJNOVĚJŠÍCH ČESKÝCH DĚJIN NA ČASOVÝCH OSÁCH

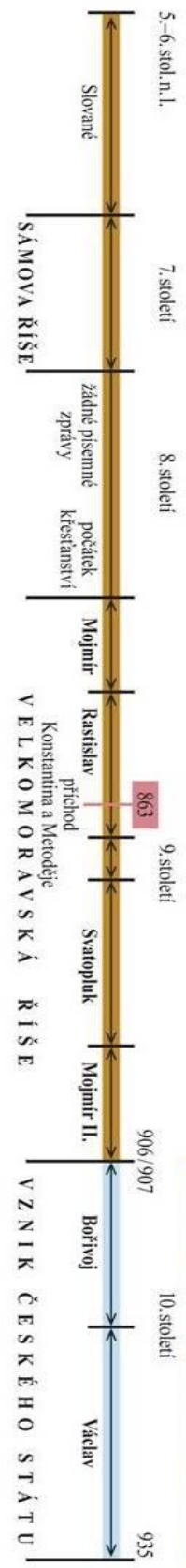
(Zdroj: Vlastivěda 5, Nová škola)

Metodika pro učitele

Práce s časovou osou (indicie):

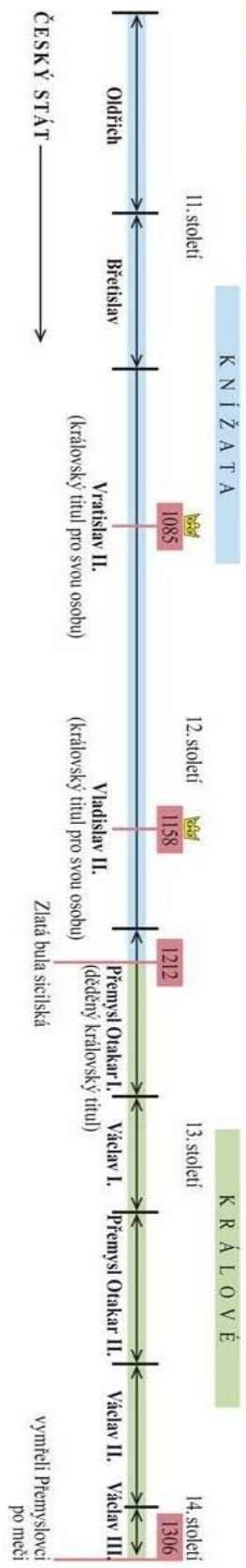
1. Slované a kupec. (Příchod Slovanů)
2. Morava a část Slovenska (Velkomoravská říše)
3. Hlaholice (Konstantin a Metoděj)
4. Bořivoj, Václav, Boleslav (Přemyslovci)
5. Král železný a zlatý (Rozkvět českého království)
6. Otec vlasti (Vláda Lucemburků)
7. Upálení (Jan Hus)
8. Křížové výpravy (Husitské války)
9. Panovnický rod z Polska (Král Jiří z Poděbrad, vláda Jagellonců)
10. Sídlo v Praze (Nástup Habsburků na český trůn)
11. Vláda dalších 300 let (Bitva na Bílé hoře)
12. Třicet (Třicetiletá válka)
13. Učitel národů (J. A. Komenský)
14. Povinná školní docházka (Vláda Marie Terezie)
15. Svobodní občané (Vláda Josefa II.)
16. Šíření češtiny (Národní obrození)
17. Zrušení poddanství, robota (Revoluční rok 1848)
18. Vládl 68 let (Nástup vlády Františka Josefa I.)

S T Ř E D O V Ě K

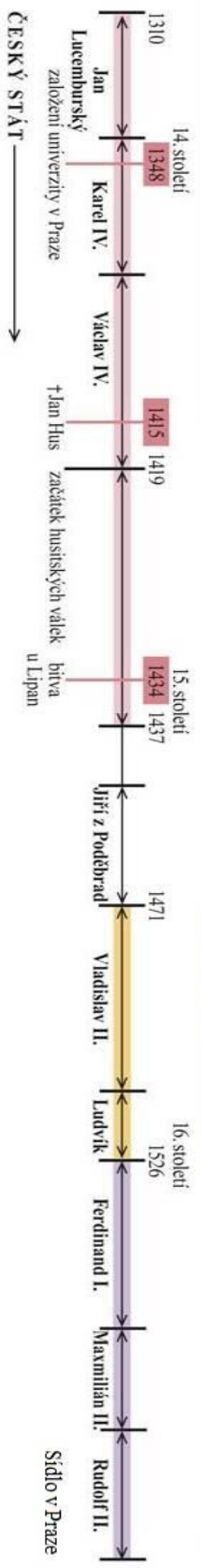

PŘEMYSLOVCI

PŘEMYSLOVCI

LUCEMBURKOVÉ

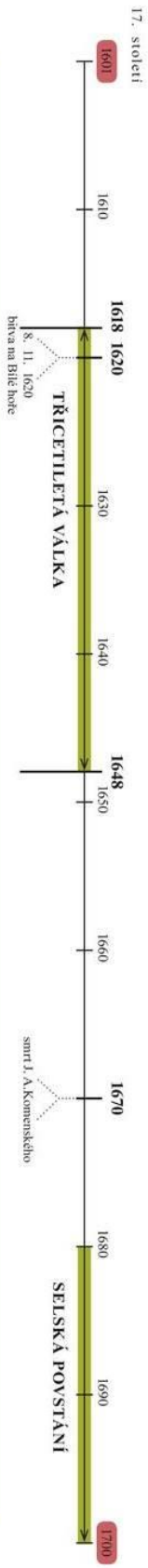

JAGELLONCI HABSBUKOVÉ

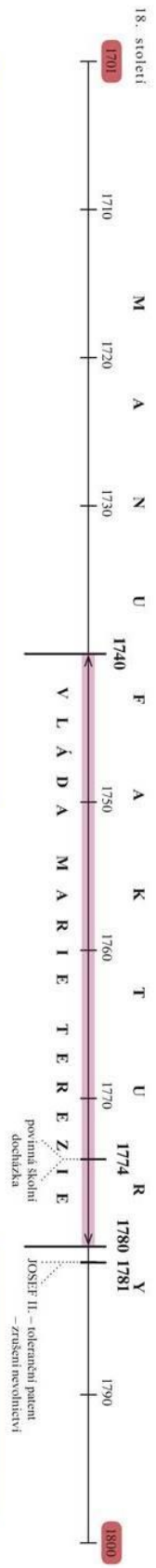
NOVOVĚK

(Zdroj: Vlastivěda 4, Nová škola)

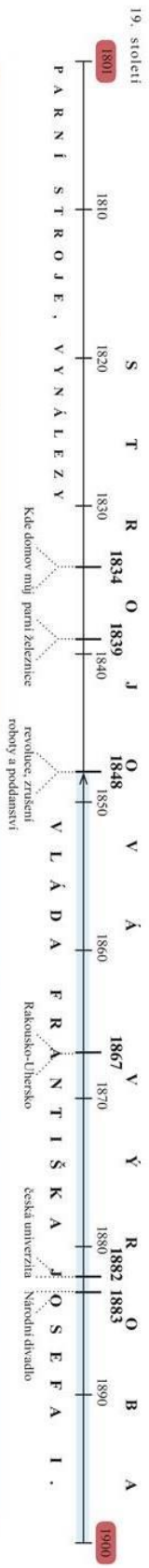
UDÁLOSTI NOVÝCH A NEJNOVĚJŠÍCH ČESKÝCH DĚJIN NA ČASOVÝCH OSÁCH

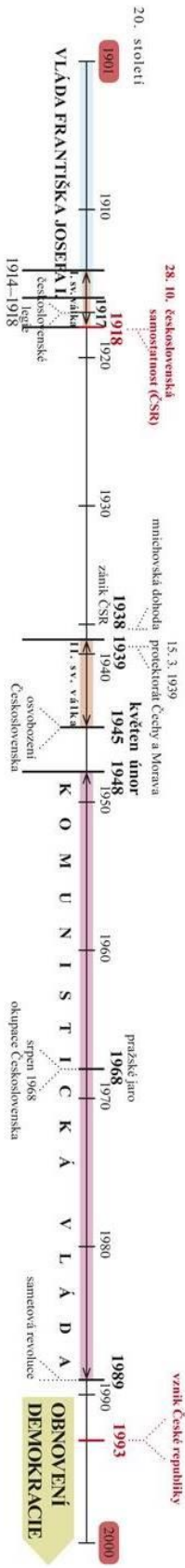
B A R O K O

N Á R O D N Í O B R O Z E N Í

N Á R O D N Í O B R O Z E N Í

(Zdroj: Vlastivěda 5, Nová škola)

Metodika pro učitele

Bitva 1866

Prusko-rakouská válka byla vyhlášena 21. června 1866. Už o čtyři dny později první Prusové překročili hranice u Žacléře a Bernartic a směřovali k Trutnovu. Město chtěla obsadit i rakouská vojska, bylo jasné, že bitva u Trutnova je nevyhnutelná.

Rakouský útvar v menším počtu dorazil k Trutnovu první. Prusové netušili, že je protivník předstihl a vstoupil do města, ihned byli napadeni palbou z rakouských zbraní.

Pruská přesila se pak přece jen projevila. Vrch Šibeník a další výšiny nepřítel obsadil ještě před příchodem rakouských posil. S nimi přišel nakonec i legendární generál Ludvík Gablenz, ten odvážným tahem poslal dvacítku děl do předních linií, druhá dvacítko pálila na tři trutnovské vrcholy. Riskantní tah vyšel. Prusové neměli proti kanonádě šanci a dali se na ústup. To byla příležitost pro pěchotu. Bodákový útok se ale Rakouské armádě nepovedl - během půl hodiny přišla o více než 1500 mužů.

Bitvu nakonec rozhodl nástup rakouské zálohy. Došlo k nejhoršímu boji celé bitvy. Večer už patřily Chmelnice, Janský vrch i Šibeník rakouskému vojsku. Prusové ustoupili.

Celkem padlo, bylo zraněno nebo zajato přes 6 tisíc vojáků. Druhý den rakouské velení podcenilo protivníka a místo, aby vítěznou bitvu u Trutnova využilo. Prusové pronikli do Čech. Vše vyvrcholilo rozhodující bitvou u Hradce Králové.

Předovka nebo zadovka?

Nejčastěji zmiňovaným rozdílem mezi oběma armádami jsou pušky, především rychlost jejich nabíjení. Zatímco zasunutí náboje do pruských „zadovek“ probíhalo rychle, Rakušané museli své předovky zdlouhavě naládovat. Na druhou stranu ale byla rakouská puška v té době jednou z nejkvalitnějších. Ve srovnání s pruskou měla počáteční rychlost, lepší dostřel a větší průbojnost.

Exkurze do muzea V Podkrkonoší, vycházka po stopách bitvy 1866

Název:	Po stopách bitvy 1866
Ročník:	5.
Didaktický cíl:	Vysvětlí důvod prusko–rakouské války, pojmenují předměty týkající se bitvy u Trutnova, pomocí šifry napíšou odpovědi na otázky
Sledované kompetence:	K učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní
Organizační forma výuky:	Vycházka a exkurze
Výukové metody:	Slovní (výklad, práce s textem), názorně–demonstrační (práce s obrazem), didaktické hry
Pomůcky:	Psací potřeby, pracovní list
Časová dotace:	5 vyučovacích hodin
Průběh:	<ul style="list-style-type: none"> • Odchod od školy • Příjezd do Trutnova • Společná cesta do Muzea v Podkrkonoší • Prohlídka expozice Bitva 1866 • Svačina (na náměstí) • Rozdání pracovních listů (do dvojic) • Vysvětlení úkolů • Cesta bitvy • Plnění jednotlivých úkolů • Svačina a odpočinek • Odchod na autobus • Příjezd do Bernartic
Reflexe:	<p>Žáci se v muzeu nejprve dozvěděli, co vedlo k prusko–rakouské válce, poznali okolnosti a průběh bitvy u Trutnova. Poté si prohlédli množství autentických předmětů. V závěru zbyl prostor na dotazy.</p> <p>Po výstavě se žáci na náměstí nasvačili, udělali dvojice, rozdali si pracovní listy a vydali se po stopách bitvy. Hned na náměstí objevili 1. informační tabuli (5. panel). Pokusili se vyluštit 1. šifru. Někteří žáci to zvládli sami, a tak poradili i spolužákům, kterým to dělalo problémy. Díky mapě v pracovním listě žáci zjistili, kudy musí jít. Postupně prošli všech 13 tabulí. Po cestě si všimli také památníků. U poslední tabule</p>

	<p>dostali žáci prostor pro odpočinek a svačinu. Poté se vydali na cestu na autobus.</p> <p>V další hodině si společně zkontrolovali pracovní listy a každý žák řekl, co ho nejvíce zaujalo a naopak.</p>
Zhodnocení:	<p>Obávala jsem se, že tato vycházka a exkurze bude zajímavější a atraktivnější spíše pro žáky, ale byla jsem příjemně překvapena, že i žákyně se zapojovaly aktivně a ve finále je to bavilo. Vycházka byla pro některé náročnější po fyzické stránce, ale nakonec se moc povedla. Po cestě jsme viděli altány s možností opéct si vuřty, se žáky jsme si proto slíbili, že se tam vrátíme a něco si opečeme.</p>

Pracovní list

- Panel 5 2. sloupec, 5. řádek, věta na konci řádku
-

3. sloupec, 11. řádek, 1. věta

- Panel 6 1. sloupec, 25. řádek, Jaký pruský velitel generál přišel o informace a proč?
-
-

- Panel 7 1. sloupec, 1. řádek, Kdo byl baron Ludvík Gablenz?
-

1. sloupec, 16. řádek, Zjisti 1. a 2. chybu rakouské armády a jejich důsledek.

- Panel 8 1. sloupec, 6. řádek, Jakou výhodu měla pruská pěchota?
-
-
-

- Panel 9 Porovnej sestavu pruské a rakouské armády. Doplně znaménka.

	pěchota	
pruská	<input type="text"/>	rakouská
	děla	
pruská	<input type="text"/>	rakouská
	jezdci	
pruští	<input type="text"/>	rakouští

- Panel 10 1. věta z hlášení plukovníka Mondela

-
- Panel 11 3 sloupec, 3. řádek, 1. věta

3. sloupec, 8. řádek, věta na konci řádku a následující

- Panel 12 Opiš nadpis a poslední větu v textu.
-
-

- Panel 13 1. sloupec, 6. řádek od konce, doplň větu

*Pruská obrana _____ prolomena, Trutnov _____
v nepřátelských rukách.*

- Panel 14 Jak byl vyznamenán generálmajor rytíř Alfonz von Knebel?
(Odpověď hledej pod obrázkem)
-

- Panel 15 1. sloupec, poslední 4 řádky, doplně věty

Kdyby Benedek dal včas _____, kdyby hned následujícího dne _____ plnou silou napadl pruskou Druhou armádu. Nic z toho se bohužel _____, možnosti zůstaly _____.
Osud řady střetnutí, kdy _____ bitva neznamená ještě _____ ve válce.

- Panel 16 2. sloupec, 2. řádek, V jakém roce byla dokončena kaple svatého Jana Křtitele?

(Zdroj: Bitva 1866 u Trutnova)

Metodika pro učitele

5. panel K večeru rakouská vojska prolomila pruskou obranu a obsadila Trutnov.
Celé 3 dny trvalo přenášení raněných vojáků do města.
6. panel Bonin; Prudká srážka odradila Prusy od provádění jízdního průzkumu.
7. panel Rakouský polní podmaršálek, držitel válečného kříže Marie Terezie.
1. chyba – Severní armáda se soustředila u Olomouce v očekávání pruského vpádu ze Slezska přes Moravu a Vídeň.
2. chyba – Pod tlakem událostí se přesouvala do východních Čech.
Důsledek – Všude nastupovala se zpožděním.
8. panel Pruská pěchota maximálně využívala výhody podstatně rychlejší palby svých moderních už zezadu nabíjených pušek (jehlovek) systému Dreyse.
9. panel Pěchota rakouská (25 863), děla pruská (96), jezdcí pruští (3 280)
10. panel Moje brigáda doráží k Trutnovu ještě před Prusy.
11. panel Dorazily první posily – Grivičičova brigáda
Dává předčasně povel k bodákovému útoku v sevřených sestavách divizionů.
Přesně na to Buddenbrock čeká a následky jsou krvavé.
12. panel Manévr rakouského dělostřelectva; Obrat ve vývoji bitvy se zdá dokonalý, vítězství na dosah.
13. panel Pruská obrana **nebyla** prolomena, Trutnov **zůstává** v nepřátelských rukách.
14. panel Rytířským křížem Řádu Marie Terezie.
15. panel Kdyby Benedek dal včas posily, kdyby hned následujícího dne 28. června plnou silou napadl pruskou Druhou armádu. Nic z toho se bohužel nestalo, možnosti zůstaly nevyužity. Osud řady střetnutí, kdy vítězná bitva neznamená ještě vítězství ve válce.
16. panel V roce 1714

Závěr

Při zpracovávání práce jsem v teoretické části pracovala s různými pohledy jednotlivých autorů na kategorizaci vyučovacích metod a organizačních forem výuky. Cílem diplomové práce bylo zjistit, zda se vycházka a exkurze řadí do vyučovacích metod, nebo do organizačních forem výuky. Po nastudování vybraných publikací jsem došla k závěru, že daní autoři zařazují vycházku a exkurzi do organizačních forem výuky.

Dalším cílem práce bylo zaměřit se na uplatnění výukových forem vycházka a exkurze na prvním stupni základních škol, a to zejména na poznání místa, kde žijí, a jeho okolí. V praktické části diplomové práce jsem se pokusila vypracovat tematický okruh Místo, kde žijeme napříč všemi ročníky prvního stupně základní školy. Při tvorbě materiálů s náměty vycházek a exkurzí pro učitele, spolu s příslušnými pracovními listy, jsem také připravila motivační hodiny, které by měly předcházet jednotlivým vycházkám a exkurzím. Po následné realizaci motivačních hodin, vycházek a exkurzí jsem si uvědomila, jak je důležité tyto formy zařazovat do výuky. Utvrdila jsem se, že společný pobyt učitele se žáky mimo školu podporuje jejich vzájemný přátelský vztah. Žáci se učiteli více otevírají, neberou ho jen jako „učitele“, ale také jako vzor a přítele. Z hlediska získávání poznatků touto formou se učivo pro žáky stává zajímavější a lépe se vstřebává, než jak je tomu jen frontální výukou ve škole. V rámci skupinové výuky se žáci od počítače dostanou do přírody a může je to motivovat k vycházkám i v jejich volném čase. Jsem přesvědčena, že v našem okolí je spousta zajímavých míst, která nabízejí mnoho dalších námětů pro pedagogickou práci.

Přála bych si, aby se motivační hodiny a návrhy vycházek a exkurzí staly inspirací jiným pedagogům pro vedení jejich vyučovacích hodin v rámci vlastivědy.

Seznam použité literatury

1. BAJTOŠ, Ján. *Teória a prax didaktiky*. Vyd. 1. Žilina: EDIS, 2003. 384 s. ISBN 80-807-0130-x
2. ČAPKA, František. *Vlastivěda 5 – Významné události nových českých dějin*. Vyd. 5. Brno: Nová škola, 2015. 56 s. ISBN 978-80-7289-548-9
3. DUŠOVÁ, Bohdana. *Pedagogika a didaktika*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006. 57 s. [online]. 3. 1. 2016 [cit. 2016-01-03]. Dostupné z:
4. KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 192 s. ISBN 978-80-247-3710-2.
5. LÁSZLÓ, Karol a Zuzana, ŠKVARKOVÁ. *Didaktika*. Vyd. 2. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2009. 84 s. ISBN 978-80-8083-715-0.
6. MALACH, Josef. *Obecná didaktika: Studijní opora pro distanční studium oboru Informační technologie ve vzdělávání*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. 193 s.
7. MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5.
8. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, 2016. 139 s. [cit. 13. 10. 2016]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-v-konsolidovanem-zneni-ucinnem-od-1-9-2016>>.
9. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.
10. NIKLÍČKOVÁ, Alexandra. *Staré pověsti české: pro malé i větší čtenáře*. 2. vyd. Říčany: Sun, 2014. 157 s. Klub čtenářů (Sun). ISBN 978-80-7371-715-5.
11. OBST, Otto. *Didaktika sekundárního vzdělávání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 195 s. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1360-4.
12. PETLÁK, Erich. *Všeobecná didaktika*. Bratislava: Iris, 1997. 270 s. ISBN 80-88778-49-2.
13. PODROUŽEK, Ladislav. *Úvod do didaktiky prvouky a přírodovědy pro primární školu*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003. 248 s. ISBN 80-86473-45-7
14. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2013. 488 s. ISBN 978-80-262-0456-5

15. PRŮCHA, Jan; VETEŠKA Jaroslav. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4.
16. PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8
17. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2015. 165 s. [cit. 20. 10. 2016]. Dostupný z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf
18. SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1999. 292 s. ISBN 80-85866-33-1.
19. SKALKOVÁ, Jarmila. *Za novou kvalitu vyučování*. Vyd. 1. Brno: Paido, 1995. 89 s. ISBN 80-85931-11-7.
20. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.
21. SMITH, Mark K. *What is teaching? A definition and discussion*. [online]. 2016 [cit. 2017-05-31]. Dostupný z: <http://infed.org/mobi/what-is-teaching/>.
22. SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis I. v kostce pro střední školy*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod: Fragment, 1997. 159 s. ISBN 80-7200-094-2
23. SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis II. v kostce pro střední školy*. Vyd. 2. Havlíčkův Brod: Fragment, 1999. 160 s. ISBN 80-7200-339-9
24. ŠTIKOVÁ, Věra; TABARKOVÁ, Jana. *Vlastivěda 4, Poznáváme naši vlast*. Vyd. 6. Brno: Nová škola, 2014. 58 s. ISBN 978-80-7289-547-2
25. ŠTURMA, Jaroslav. *Školní pedagogika část I*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 1996. 120 s. ISBN 80-7041-121-X
26. ŠVEC, Štefan. *Základní pojmy v pedagogice a andragogice*. Vyd. 1. Bratislava: Iris, 1995. 276 s. ISBN 80-88778-15-8
27. TUŽILOVÁ, Petra. *Obecná didaktika: základní přehled témat*, [online]. 2013. 12 s. [cit. 7. 1. 2016]. Dostupný z: <http://www.nidv.cz/cs/download/pzus/materialy/Obecnadidaktika.pdf>
28. VALIŠOVÁ, Alena; KASÍKOVÁ Hana. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 402 s. ISBN 978-80-247-1734-0.
29. VELIKANIČ, Ján. *Organizačné formy vyučovania na školách I. a II. cyklu*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvá, 1967. 370 s.
30. ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 239 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4590-9.